

BILTEN **STANAR**

ISSN 2406-1530

BILTEN PROJEKTA **LOKALNE POLITIKE I URBANA SAMOUPRAVA** | BROJ 4 | JESEN-ZIMA 2016. | **BESPLATAN PRIMERAK**

УВОДНА РЕЧ

КАКО СТОЈИМО СА ПРОЈЕКТОМ „ЛОКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И УРБАНА САМОУПРАВА“?

Ситуацију можемо описати у неколико параграфа. Економска криза и приватизација привредне сфере довела је до несигурног положаја запослених и енормног пораста незапослености, на шта је једини одговор државе њена доминација над свим областима деловања. То је довело до слабљења улоге цивилног друштва и смештања политике искључиво у државни и партијски простор који је уређен политичком културом поковања. Страх и несигурност не морају бити једини начин рационализације егзистенцијалне ситуације у којој се налазимо, али уколико узајамну подршку и самоорганизовање не будемо подстицали и демонстрирали примером – радом и сарадњом са људима у локалној заједници у изградњи нових институција – екстремистичке аберације и корупција су неминовне. Екстремизам и реакционарне политике генеришу се из страха и свака конзервативна политика почива на несигурности и тешким условима преживљавања. Незапосленост и прекарнизација рада, на коју се надовезује претња губитком стамбеног простора (девастацијом и немогућношћу одржавања и обнове), материјална су основа губитка основних људских и социјалних права. Мишљења смо да област становања, локалног организовања и удруживања представља простор на коме се сусрећу потребе и интереси грађана који су од прворазредног значаја за реафирмацију грађанског друштва, што је уједно и основа сваке демократске политике. Улога цивилног друштва је због тога пресудна у изналажењу начина да се социјално и политички опстане у таквим околностима. Рад на самоорганизовању грађана, узајамно охрабривање и јачања друштвене осетљивости на принципима солидарности, критике и дискусије у основи су овог пројекта и истовремено представљају његов циљ и метод.

Након две године рада на овом дугорочном пројекту, наше интервенције и искуство постали су део околности и елемент ситуације коју је потребно описати, али и не остати само на опису. Осим у раду са људима на терену и непосредним учешћем у решавању њихових проблема, ситуација се показује и у светлу конкретних борби и антагонизама које са сваком акцијом откривамо и настојимо решити. Наше акције и сарадње које успостављамо и са другим актерима (организацијама, институцијама, активистима) уједно мењају те околности, и сада се амбијент у коме радимо и развијамо пројекат разликује од оног из којег смо пре две године кренули. Успостављени су нови односи, нови облици сарадње и артикулације захтева и то све почива на акцијама које су овим пројектом осмишљене и којим их покушавамо одржати. Међутим, платформа пројектних активности указала је на нове проблеме који би без ње остали непримећени.

Стечено искуство је показало да је мотивација грађана и представника скупштина станара за учествовање у друштвено-политичким процесима кроз самоорганизовано удруживање одлучујућа, али за њено постојање потребно је дуготрајно пројектно бављење овим проблемом. Другим речима, данас се поново суочавамо са одсуством мотивације и проблемом

мобилизације грађана која би учинила решавање конкретних проблема могућим. Неповеће према невладиним организацијама је константа иако је прошло више од деценије од „демократских промена“ у Србији. Оваква слабост организација и удружења прожима и њихове политике, те се губитак поверења може идентификовати и међу удружењима која делују у области цивилног друштва. На пример, и у побунама грађана Ниша које су још увек актуелне, акцентиран је негативан став према невладиним организацијама колико и према политичким партијама. Стичемо утисак да су грађани у дефанзиви и да одустају од институције каква је удружење грађана или удруживање на дистанци према држави (невладино организовање?), чак и када људи немају поверења у институције државе или владе. Оваква ситуација је постојала у време ратова на простору бивше Југославије, а сада се, поготово међу млађим активистима, па чак и када су ангажовани у невладином сектору, сумња претвара у одијум према институцијама цивилног друштва. Да ли је оно у кризи и треба ли редефинисати улогу удружења грађана и организација цивилног друштва, намеравамо да испитамо нашим деловањем и акцијама, јер са тим проблемом се суочава свака организација која ради са људима и покушава да мобилише људе да се организују по конкретним питањима. Дакле, на терену као да није ни било промена по питању неповерења у самостално удруживање грађана на дистанци према држави, а сада се оно прелило и на сферу организацијског деловања и сарадње. Партијска организација политике и партизација друштва чини се да је постала модел за свако грађанско и активистичко деловање, и тај процес сматрамо регресивним и опасним по људе и њихово друштво. Са друге стране, невладине организације које не сумњају у потенцијал цивилног друштва, најчешће и нису фокусиране на бављење овим питањем, већ делују у областима које су или удаљене од стварних проблема, или су дубоко у њима да делују готово изоловано у односу на рад других удружења.

Ситуација је противречна и ми смо, настојећи да превазиђемо антагонизме који је прожимају, учили да је неопходно охрабривање грађана (у нашем случају комшија) на удруживање и самостално организовање у коришћењу и унапређењу ресурса цивилног друштва. Пројектно организовање се показало као ослонац и путоказ за сваки други облик удруживања, јер грађани препознају да су постојеће институције државе затворене за њихово активно учешће и да су у основи демократишуће. Међутим, када наиђемо на препреке, али и када успешно остваримо неки циљ, људи се повлаче у режиме рада и деловања које намеће државна идеологија пасивизације и партизације, непотизма и корупције, и која прожима и оне сфере живота које директно не одржава материјалним и институционалним средствима. Шта да се ради? Слабост или чак одсуство партијско-политичке опозиције у политичком систему ове државе је највероватније основа оваквог стања ситуације, али нам искуство говори и да за развој и одржање

снажне грађанске иницијативе и ангажмана ова није довољан гарант.

Сарадња са постојећим удружењима и органима локалне самоуправе показала је да су претпоставке о њиховој атрофији и деполитизацији оправдане. Досадашње искуство рада на пројекту је показало да је партијска „политика“ кадрирања прожела све институције и показује се као негација сваке политике у друштву у коме живимо. Политизација органа локалне самоуправе искључиво државно-партијским организацијама (целокупно чланство Савета и Надзорних одбора месних заједница је партијско), довела је до искључености и пасивности грађана.

Искљученост људи, грађана и комшија из процеса одлучивања у институцијама локалне самоуправе је искуством доказана чињеница и истовремено извор фрустрације, будући да надлежне институције не региструју нити решавају проблеме локалне заједнице. Код грађана је евидентирана потреба за организованим деловањем и истовремено неискуство у таквим праксама, али ова тешко доводи до субјективације и одлучности да се са тим суоче.

Управо у оваквој ситуацији, сарадња и учешће у пројектном раду показало се као мотивациони моменат за ангажман и није га било могуће идентификовати без њиховог укључивања у директну сарадњу на пројекту. Повратно, охрабреност и поверење сарадника и оних који су испратили активности пројекта утицало је на наше самопоуздање и отворило нове перспективе у реализацији овог дуготрајног процеса. Нови сарадници из локала су сада укључени и у шире акције и друге пројектне активности групе и имали су прилике да сами производе радио емисије које смо правили са другим организацијама поводом Закона о становању, Закону о Задругама, да учествују на Конференцији о стамбеном питању итд. Организациона основа се проширила сталним сарадницима и активностима које окупљају људе, што је платформу са које делујемо у локалу учинило стабилнијом. Са друге стране, суочени са ограничењем и недостатком мобилизацијског капацитета грађана, отворили смо у пројекту и његовим активностима место прескриптивног мишљења, са чим онда намеравамо поћи у сусрет другим организацијама и учесницима у невладиној сектору друштвеног деловања.

Један од циљева који смо себи поставили током овог пројекта је била и Иницијатива за удруживање представника скупштина станара. Радили смо на томе да она прерасте у удружење које ће основати сами представници скупштина станара, али то се није догодило. Ова иницијатива није заживела у Новом Саду, али се догодила трансформација проблема којим се бавимо и промењен је наш однос у њему. Показало се да смо ми та иницијатива и да нас има колико нас има, и да је то политичка организација која је могућа. Људи долазе са проблемима и даље, настоје у нама да препознају „сервис“ и не разликују нас од државних институција, али ми проблем постављамо и настојимо решити на дистанци према државној политици нечињења и избегавања проблема. Сваки од проблема који грађани „донесу“ ми отварамо пред институцијама локалне самоуправе на начин да захтевамо извршење законом прописаних обавеза када је то довољно и могуће. Другим речима, наступамо као иницијатива која излази са захтевима за поштовање закона и права које грађани имају, али смо често у ситуацији да могуће тражимо и у решењима које закони и не предвиђају.

Наше примарно искуство сведочи о томе да се људи без овог пројекта не би срели (представници скупштина станара с другим представницима и станарима), нити би се аутономно промишљање организованог деловања на заједничким основама десило. Будући да је то начин на који је једино могуће закорачити у активизам и у цивилно друштво, покушаћемо да одржимо ову организацију и платформу као место сусрета и мишљења, а онда и организованог заједничког деловања у ономе што се назива локална самоуправа. Рад са институцијама локалне самоуправе је проширио поље деловања „скупштина станара“, управо преко рада на овом пројекту. Међутим, глобалне околности нам нису ишле на руку доношењем предлога новог Закона о становању, којим је промењена улога и статус „скупштине станара“. О томе је било речи у медијима и ми смо, удружени са другим организацијама и појединцима, јавно иступали, писали приговоре и интервенисали на јавним увидима.¹ Резултат је избацивање одредбе којом је обавезна професионална и лиценцирана управа над зградама са више од тридесет станова. Међутим, читав закон је нанео огромну штету јер је некадашње скупштине станара претворио у „стамбене заједнице“, а институцију председника скупштине свео на управника. Деполитизација овог простора и места локалне самоуправе је сада и законом спроведена, тако да смо у још тежој ситуацији него када смо почели са радом на оснаживању грађанског и институционалног политичког потенцијала скупштина станара као незаобилазних јединица и субјеката у локалној самоуправи.

И шта закључити, али само на крају текста којим полажемо рачун о свом раду? Ако је закључак мишљење, треба га и рећи. Ми и даље мислимо да је потребно ангажовано удруживање и повезаност постојећих организација које су отворене за сарадњу са грађанима у локалној заједници јер је проблематика локалне самоуправе важна област и поље деловања цивилног друштва. Рад активних удружења и појединаца на пројекту испоставља се као мрежа самопомоћи која стоји на услузи свим грађанима, иницијативама и организованим акцијама становништва у животу локалне заједнице. И због тога су некадашње „скупштине станара“ (данас стамбене заједнице), месне заједнице и шира мрежа активиста и удружења са којима смо успоставили сарадњу, и даље сарадници у нашем пројектном и ванпројектном раду, и са њима кројимо амбијент за наше деловање. Да, пројектом смо успоставили нове односе сарадње и заједничког рада на осмишљавању садржаја који су од значаја за друштвени и политички живот локалне заједнице и покренули процесе преиспитивања организационих питања самих учесника и сарадника. А пошто су ови облици на дистанци према партијски организованом политичком систему државе, сматрамо их политиком људи којој партијско организовање више не може бити од помоћи.

З. Г.

¹ Организације и појединци који су учествовали у јавним расправама и заједнички писали примедбе на Закон о становању су: Ко гради град (Београд), Учитељ незналица и његови комитети (Београд), ПроБоно (Београд), Данило Ђурчић, Комитет правника за људска права – УУСОМ (Београд), Удружење председника скупштина станара и власника приватних зграда (Ниш), Синдикат запослених радника на одређено време (СЗРОВ СРБИЈА) (Ниш), Centar_kuda.org (Нови Сад), Група за концептуалну политику (Нови Сад), Иницијатива за удруживање председника скупштина станара (Нови Сад), Љубинка Пејчић, председница скупштине станара Недељка Чабриновића 62 (Београд), Регионални центар за мањине (Београд), Министарство простора (Београд), Удружење радника и пријатеља Трудебника (Београд), Удружење Равноправност (Зрењанин).

IZVEŠTAJ SA SKUPA „TZV. STAMBENO PITANJE”

ISTI PROBLEMI – RAZLIČITE POLITIKE

Od 22. do 24. oktobra 2015. u Beogradu, u Kulturnom centru Rex, održan je skup „Tzv. Stambeno Pitanje” a u organizaciji inicijative „Ko Gradi Grad” i udruženja „Učitelj nezalica i njegovi komiteti”. Skup je okupio pojedince, građanske inicijative i organizacije koje se bave stanovanjem u kontekstu trenutne stambene politike naše zemlje. Skupom se ukazalo na izazovnu situaciju u ovom polju određenom procesom privatizacije i sistemskom nebrigom države koji su se, sa pravom, postavili kao uzročnici različitih problema: neizvesnost podstanarstva, deložacije, neadekvatni uslovi stanovanja, nepostojanje solidarnih stambenih fondova, visoki troškovi komunalija i održavanja, komercijalne gradnje itd... Osim detektovanja problema, skupom se htelo ukazati i na različite metode njihovih rešavanja, odnosno, organizovanja oko njih, a kroz prezentovanje inicijativa i njihovih modela borbi. U tom smislu, važnost ovakvih skupova je u otvorenom prostoru za građansku samoartikulaciju i definisanja uloge civilnog sektora u prostoru države. Već pomenuta različitost u odnosu problem-organizovanje ukazuje i na raznolikost politika inicijativa i individua, a koje, u krajnjoj distanci, određuje i različite odnose prema državnoj politici.

Za nas je ova tačka bila izuzetno važna, jer se pokazalo da „takozvani isti problemi” nemaju iste reperkusije u različitim gradovima Srbije, odnosno, da dolazi do različitih subjektivacija u njihovom rešavanju: kroz organizovanje protesta, pisanja zahteva, dopisa, slanja tužbi ili traženje „stolice” u javnim preduzećima. Ne ulazeći sada u analizu ovih instrumenata odnošenja sa državom, za nas su ova različita iskustva drugih bila relevantna i za analizu naših dosadašnjih aktivnosti, i odnosa sa našim komšijama. Tako se apatija i pasivnost naših komšija otvorila – u krajnjoj liniji – kao „nepostojanje problema”, jer, kako drugačije objasniti činjenicu da se do sada nije uspeo oformiti veći lokalni front pobune i otpora protiv teških uslova stanovanja i restriktivnih mera građanskih vlasti? Da li to znači da smo izmislili problem? Smatramo da ne. Jer problem ne predstavlja objektivno stanje za koje formiramo dijagnozu kao naučnici, već je problem polje oko kog su moguća različita očitavanja ljudi,

a tu nema jednoznačnih situacija. Za nas i dalje ostaje otvoren problem održivosti stanovanja i lokalnih samouprava u Novom Sadu, a dalji rad na projektu „Lokalne politike i urbana samouprava” je samo potvrdio neophodnost delanja u ovom polju, i nadamo se da ćemo daljim naporima uspeti da predupredimo „objektivne uslove” stanovanja koji se subjektivno doživljavaju kao teškoća da se obezbede pristojni uslovi za život.

U tom smislu, ako smo i napravili pogrešne „procene”, one se tiču računanja na veću samoinicijativu naših komšija i priključivanju u borbi za pravednije stanovanje na način zajedničkog delovanja, a ne individualnih zahteva prema upravama. Dakle, problem je tu, a naše organizovanje je jedan od mogućih pravaca delovanja i pristupa problemu, i naše učestvovanje na skupu vidimo kao ekstenziju naše borbe u šire polje.

Naš poziv na zajedničku borbu je i dalje otvoren, ali smo fokus saradnje sa komšijama pomerili, za sada, na saradnju sa nekim od organizacija koje su učestvovala i na skupu. Prvi okvir saradnje je definisan već na samom skupu gde su se učesnici dogovorili da izrade zajednički dokument komentara povodom Predloga nacrtu Zakona o stanovanju, i koji je, na kraju, doprineo povlačenju odredbe zakona o obaveznom profesionalnim upraviteljima zgrada iz Predloga. Takođe smo imali prilike da razmenimo iskustva i mišljenja sa ostalim učesnicima, i da se upoznamo sa situacijom i problemima u drugim gradovima. Smatramo da su neophodni češći i dublji razgovori organizacija o modelima borbi, jer se samo na taj način može napraviti transparentan presek trenutnog stanja u civilnom polju, i izgraditi strategije zajedničkog delovanja prema državi i animiranja šireg građanstva.

Sam program skupa je bio podeljen na četiri radna stola koji su se bazirali na sledeće teme: deložacije, komunalne komunalije, načini i iskustva samoorganizacije i (pod)stanarstvo.

U nastavku prilažemo program skupa i listu učesnika preuzetih sa sajta „Ko gradi grad”¹

1 <http://www.kogradigrad.org/wp/otvoreni-razgovori/2015-otvorene-razgovore-o-stanovanju/>
Pristupljeno 20. 9. 2016.

Debata učesnika konferencije u KC Rex, Beograd

PROGRAM:

1. dan

RADNI STO: DELOŽACIJE

Oduzimanje stanova građanima koji nemaju novca da plaćaju usluge javnih preduzeća ili bankarske kredite, te iseljenje iz nelegalizovanih objekata ili smeštajnih kapaciteta preduzeća u stečaju je olako redukovano na rešavanje dužničko-poverilačkog odnosa, a u kojima profitiraju privatni izvršitelji. Na ovom radnom stolu bavili smo se prinudnim iseljavanjem ljudi koji nemaju drugi krov nad glavom niti sredstva da ga obezbede, kao i time šta je nužni odgovor društva na ovakvu situaciju.

Stanari samačkog hotela Trudbenika, Beograd, Stana Krstić i Dragan Minić; Stanari samačkog hotela DMB-a, Beograd, Samailo Pantović; Stanari naselja Kamenadin u Zemun Polju, Beograd, Milovan Pavlović; Sindikat zaposlenih radnika na određeno vreme Srbije, Niš, Miroslav Krstić; Regionalni centar za manjine, Marko Vasiljević. Moderator: Ivan Zlatić i Tadej Kurepa.

RAZGOVORI: TOKSIČNO STANOVANJE

Kako bismo razumeli posledice svodeanja stanogradnje na pravljenje profita, u okviru ovog razgovora bavili smo se toksičnom stranom stambenog pitanja. Kroz presek brojnih situacija u kojima stanari ostaju bez već uplaćenog stana, bivaju primorani da se iseše iz zatrovanih zgrada, postaju žrtve nejasnih uslova kreditiranja, ostaju bez krova nad glavom zbog mega projekata, ili žive u socijalnim stanovima za koji ne mogu da pokriju komunalije, analiziraćemo mehanizme ovih situacija, ali i načine na koji ti mehanizmi pokreću prevarene na organizovanje.

Ne da(vi)mo Beograd, Radimir Lazović i Andrija Stojanović; Stanari smeštajnih kapaciteta Trudbenika, Beograd, Stana Krstić; Blokce72.wordpress.com, Novi Beograd, Mladen Bogićević; Stanari naselja Kamenadin u Zemun Polju, Beograd, Zorana; Udruženje bankarskih klijenata Efektiva, Marko Vasić; Južni bulevar 128, Beograd, Branko Belačević. Moderator: Marko Aksentijević i Ana Džokić.

2. dan

RADNI STO: KOMUNALNE KOMUNALIJE

Održavanje zgrade i grejanje samo su neki od troškova stanovanja koje je teško namiriti, kako zbog široko rasprostranjenog siromaštva, tako i zbog nejasnih odnosa između individualnog i zajedničkog vlasništva. Polazeći od napora koji daju

Debata učesnika konferencije u KC Rex, Beograd

plodove od Niša do Novog Sada, razmatrali smo zakonodavni okvir za održavanje zgrada, domete pokušaja građanske kontrole javnih komunalnih preduzeća, kao i kapacitete postojećih energetske sistema i njihove potencijalne alternative.

Udruženje predsednika skupština stanara, Niš, Saša Kostić; Aleksandar Macura, analitičar energetske politike; Udruženje građana_kuda.org, Novi Sad, Zoran Pantelić; Društveno odgovorna mreža ANLI, Aleksandar Milošević; Centar za primenjene evropske studije, Srđan Đurović; Inicijativa za udruživanje Skupština stanara, Novi Sad, Branislav Kozarčić. Moderator: Marko Aksentijević i Noa Treister.

RAZGOVORI: (SAMO)ORGANIZACIJA I DIREKTA AKCIJA

U fokusu ovog razgovora bili su načini na koje se građani udružuju kako bi organizovali život u stambenim zgradama, regulisali cene komunalija, završili nedovršenu zgradu, sprečili prinudna iseljavanja, samostalno izgradili stambenu zgradu zasnovanu na principima uzajamne solidarnosti.

Stanari zgrade u Banjskoj 19, Beograd, Slavica Brđović i Milovan Vasić; Pametnija zgrada, Beograd, Ana Džokić i Marija Stanković; Udruženje radnika i prijatelja Trudbenika, Beograd, Vladimir Novaković; Regionalni centar za manjine, Jovana Vuković; Udruženje predsednika skupština stanara, Niš, Saša Kostić i Niška televizija, Nebojša Veličković; Grupa za konceptualnu politiku, Novi Sad, Zoran Gajić i Inicijativa za udruživanje Skupština stanara, Novi Sad, Ozren Lazić. Moderator: Ana Džokić i Ana Vilenica.

3. dan

RADNI STO: NAČINI I ISKUSTVA SAMOORGANIZACIJE

U okviru ovog radnog stola bavili smo se direktnim iskustvima i načinima samoorganizacije u oblasti stanovanja i lokalne zajednice kao što su sastanci kućnog saveza, zborovi stanara više zgrada ili čitavog naselja, kao i moguće stambene zadruge kao način organizovanja onih koji pokušavaju da reše svoje tzv. stambeno pitanje. Takođe, razmatrali smo prednosti i mane samoorganizacije u poređenju sa tendencijom profesionalizacije upravljanja stambenom sredinom.

Grupa za konceptualnu politiku, Novi Sad; Inicijativa za udruživanje Skupština stanara, Novi Sad; Udruženje građana_kuda.org, Novi Sad; Udruženje predsednika skupština stanara, Niš; Pametnija zgrada, Beograd. Moderator: Tadej Krepa i Ana Vilenica.

RADNI STO: (POD)STANARSTVO

Podstanari žive bez stalnog boravišta, zaštite od iseljenja ili prava glasa na skupštini stanara ali u uverenju da njihov status podstanara neće trajati dugo. Taj životni limbo je i siva zona koju omogućava, između ostalog, i nedostatak regulative. Polazeći od široke lepeze problema iznajmljivanja stana, na ovom radnom stolu identifikovali smo ključne ciljeve jednog mogućeg udruženja podstanara.

Moderator: Marko Aksentijević.

ДА ЛИ СТЕ УЧЕСТВОВАЛИ У ПИСАЊУ НОВОГ ЗАКОНА О СТАНОВАЊУ?¹

Наши коментари су у функцији изградње платформе са које би се могло интервенисати примедбама и амандманима на Предлог закона о становању. Они су начелни и принципијелни, и подразумевају постављање питања легитимитета предлагача овог закона. Шта и ко овлашћује Предлагача да напише један закон? Питање доношења закона у овој држави је затворено за јавност. Законодавна власт – оно што би требало да је скупштина – изгласава законе, али ко их пише и у договору са ким? Ко је консултован и по чијем налогу треба приступити правној регулацији одређене области живота? Мишљења смо да стамбену политику у једној земљи треба да воде, пре свега, станари. Тек после њих долазе на ред стручњаци различитих профила, који се најчешће упуштају у писање или консултације у току писања неког закона на позив властодршца, а овај је у извршној власти сваког, па и овог политичког система. Због тога нас утисак не вара: закони се пишу по налогу владе, а она то чини када је нужна натера. Ко је тај и где је место одакле долази захтев за уређењем једне области делања и живота, ако то нису грађани, а у случају овог закона, станари једне државе?

Наша сугестија би, дакле, била да се преиспита идеја „јавног интереса” и проглашавања одређене области живота и делања нечим што је „од јавног интереса”. Ако је то *право на стан и становање* – ми се налазимо у недоумици. Колико је оно оствариво у условима у којем је приватно власништво над станом једини прихватљив и пожељан облик власништва? Наиме, према нашем суду, приватно власништво над станом је „неодрживо” и у развијеним економским срединама. Становање је немогуће премрежити власничким односима и обавезама које из ових односа произилазе. Јасно нам је да овакав приступ нема своје упориште у друштвима у којима живимо, и да га не може имати све док не постоји консензус око могућности промене односа који су детерминисани односима производње какви постоје у капиталистичкој економији (тржишној економији и приватном власништву над средствима за производњу). Дакле, поставља се питање: како интервенисати у овај и било који закон који не доводи у питање основне претпоставке тржишне економије и друштвених односа који је репродукцијом одржавају? У овом тренутку, у овој средини, стан је или роба, или извор преображеног облика вишка вредности – ренте. У капитализму, у њему се не станује, а у нашим условима, у њему се више не репродукује ни радна снага. Станови су постали основ опорезивања и то им је једина функција са становишта Државе. Њена стамбена политика је фискална политика, и ништа више.

У овом Предлогу закона, јавним интересом је проглашен „одрживи развој становања” и „управљање и одржавање у: стамбеним зградама, стамбено-пословним зградама, пословним зградама, зградама јавне намене итд”. Наш приговор није само то што је законом уређено искључиво одржавање

стамбених зграда, а не и управљање овим другим објектима који се наводе у тексту закона јер можда је тако зато што је име овог закона Закон о становању. Али ако питањем: Којим законом је уређено управљање и одржавање осталих зграда и објеката? отварамо оно темељније, онда га има смисла поставити. Слутимо да предлагач има одговор на њега: о стамбеним зградама бринуће станари и на то их треба принудити, док ће о осталим зградама бринути власници другачијег профила. О зградама и објектима који су у државном власништву немамо шта да питамо. Распитивање око улоге државе и њене обавезе око одржавања онога што је у „њеном” власништву, њена је *приватна ствар* – приватна, *јер није и наша* – а то што би нам се могло рећи да о томе ипак одлучујемо и ми, не треба да нас завара. Политички систем којим се ово питање поставља и решава одавно није отворен за политику, а партијски систем на којем он почива одавно је затворио врата сваком јавном увиду и преиспитивању политика које чине друштво.

Ако се дакле бавимо законом о становању, те се овај закон бави јавним интересом у овој области и тиче се зграда искључиво намењених становању, поставља се можда значајније питање: шта је основ јавног интереса и шта је то што је јавни интерес у очима Предлагача? Нама се чини да је јавни интерес који је посредни, заправо интерес *одговорности* која проистиче из *власништва*. Међутим, у стамбеним зградама постоји „простор” који не подлеже јасној законској регулативи власништва. И у томе је за Предлагача проблем: *како извести одговорност из власништва, ако постоји ништа што није ниције јер је свачије?* Друштвено власништво више не постоји, па је сада цинична довитљивост из времена када је оно постојало једина идеја којом се на овај проблем гледа. Ако смо дакле власници станова (посебних делова), нисмо и заједничких делова зграде када се догоди оно што Предлагач види као „угрожавање сигурности зграде и њене околине, као и живот и здравље људи”.

Видимо, дакле, да се сигурност изводи из одговорности, а ова из власништва. Одрживост развоја становања (а једини садржај који се нуди овој фрази је категорија „сигурности”), као и развој стамбеног сектора и унапређење услова становања, почивају на власништву над становима јер из овог произилазе обавезе и одговорност. Другим речима, развој и унапређење су могући ако будемо одговорни, а то морамо бити јер смо власници. Док се не регулише питање власништва над заједничком својино – јер како уписати у катастар и опорезовати „идеални део” (лифта, гелендера, ходника, крова), уколико је реч о „сусвојини”, из чега би се онда извела одговорност на име власништва, или како одговарати за „заједничку својину”? – рачуна се са литургијском (колективном) одговорношћу, а ова се регулише *ујравом* и *обавезним ујрављањем*, те одговорностима које управљање подразумева. Треба ли да се питамо (као што смо се горе питали о власништву), како и коме одговара *ујрава државе*? Рећи ће нам се: бирачима.

Може ли се оваквим тумачењем интервенисати у закон који имамо пред собом? Како разговарати са Предлагачем? Како отпочети било какву расправу о закону и начину његовог писања? На изборима? Тешко. Јавним расправама и увидима? Пробали смо. Самоорганизовањем и увођењем локалне самоуправе у читаву проблематику? Уколико је ова, дакле локална самоуправа, сведена на партијску и партијама организовану (а ове су парламентарних амбиција), од тога нема ништа.

Самоорганизовање на које мислимо не би требало да буде

¹ Закон о становању је још у скупштинској процедури, а овде преносимо примедбе како су их сročиле новосадске организације Centar за пове медије_kuda.org и Група за концептуалну политику, као и Иницијатива за удруживање скупштина станара, као неформална група сарадника на пројекту „Локалне политике и урбана самоуправа”. Примедбе које су писане у сарадњи са другим удружењима грађана и појединцима који су учествовали у јавним расправама можете прочитати овде:

<http://www.kogradigrad.org/wp/2015/12/07/kolektivna-akcija-primedbe-na-nacrt-zakona-o-stanovanju-i-odrzavanju-zgrada/>

фраза, већ начин да се у читав процес уређивања области становања укључи проблем локалне самоуправе и укључивање грађана као становника јединица локалне самоуправе, и то преко скупштина станара – којима се не управља, већ које саме управљају (својим зградама) и *бирају своје председнице за учешће у органима локалне самоуправе*, где би се јавно расправљало и одлучивало о проблемима одржавања и развоја стамбеног фонда. Треба ли сада да додајемо чланове који би били чланови закона о локалној самоуправи? Како осмислити ове институције при месним заједницама и како, ако нам то пође за руком, дописати такве одредбе у овај закон?

Према томе, не слажемо се са Предлогом закона о становању када је реч о „професионалном” и „лиценцираном” управљању и управљачима. То треба спречити. Термин управљање такође треба избацили. Али *обавеза* оснивања *скупштина станара* би требала да се уведе и обавезно враћање овог термина, а свакако брисање термина „пословно име” (које у Нацрту стоји у члану који се тиче њеног формирања) из претходно наведених разлога, као и *обавезно одржавање* које би било поверено предузећима (јавним или приватним) која се тиме баве.

Што се „обавезно одржавања” тиче, на јавној расправи у Новом Саду је такав предлог дошао од стране власника једног таквог предузећа, па му је речено, крајње доследно-либерално, да држава не сме интервенисати у тржиште. Нама се то учинило симптомално значајним, и мислимо да би се обавезним уговором о одржавању са неким предузећем отворила врата регулацији тржишта (о чијој дерегулацији сви сањају, а пре свега функционери субвенционираних периферних формација каква је и Србија). То наравно није крај приче, јер би се „надзор” над оваквим уговорима морао одвијати у телима која су „ван тржишта” и изван „светог власништва” предузетника, а то опет подразумева *рад на укључивању локалне самоуправе и ошварање њених институција* – оснивање надзорних и саветодавних тела *скупштина станара* при институцијама и организацијама локалне самоуправе. Да ли је то изводљиво? Да ли је „одрживо”? Мислимо да грађани као станари и становници локалних заједница имају право да о томе одлуче, и да оно што је Предлогом закона о становању названо „стамбена заједница” (име које нам се сада нуди уместо „скупштине станара”), тек са укључивањем у ширу заједницу има смисла. *Заједница се дакле не завршава на скупштини станара, већ је треба подржати и на нивоу локалне самоуправе, још једном данас када је партијска организација довела у питање и само постојање локалне самоуправе.*

Према Предлогу закона о становању, за текуће одржавање зграда обавезно је издвајање средстава, али пошто је предвиђена лиценцирана или професионална управа, тим средствима и самим одржавањем управља или располаже управитељ (лиценцирани или професионални). Ако се уведе обавеза потписивања уговора са инстанцом која одржава зграду, а у одлуци о условима уговора и одржавања одлучују станари – *а нијошће управа!* (требало би спречити увођење управе!) – станари ће бити ти који управљају одржавањем. *На тај начин се раздваја одржавање зграде и управљање одржавањем од лиценцираној или професионалној управи, за којим аутоматски претлаже „потреба”.*

Према томе, *предлажемо обавезно оснивање скупштине, обавезан уговор са предузећем које се бави одржавањем и ништа више!* Професионално управљање, лиценцирано управљање (било да „управитељ” живи у згради којом управља или не), као и принудна управа – *нису прихватљиви*. Посебно инсистирамо на укидању ставке/члана Предлога закона који се тиче „обавезног професионалног управљања” за зграде које имају преко 30 посебних делова (станова), из претходно поменутих разлога, и због контрадикторности ове одреднице (30 посебних делова). Јер, поред тога што не постоји разлика између управљања зградом са 29 и 30 станова, тако не постоји разлика ни између зграде са, рецимо, 13 и оне са 30 станова.

Аргументација Предлагача да су зграде са 30 и више станова комплексне целине које захтевају професионално управљање, неодржива је, јер с бројем станова расте и број станара који учествују у раду и одржавању своје скупштине и зграде. Такође инсистирамо на укидању „принудне управе”, јер је сматрамо актом насиља над станарима зграде који се тиме кажњавају и демотивишу, а додатно им се одузима способност и могућност учествовања у организовању и вођењу сопствене зграде.

На основу каквог искуства Предлагач замишља „професионалну управу”? Како је замишљено управљање зградом у којој се не станује? Са једне стране, зграде које већ имају организовану скупштину станара и председника добијаће „нову”, „лиценцирану” управу (шта уколико су у немогућности да плате за „лиценцирање” свог председника?), а зграде које тек треба да се региструју сматраће да увођењем професионалне управе и плаћањем те услуге решавају све проблеме и оградиће се од даље одговорности и самоиницијативе. Такође, управа ће постати само још један од намета којом се неће побољшати материјално стање зграде јер ниједна управа не може да обезбеди новчана средства тамо где су станари у лошој економској ситуацији осим кроз принудну наплату што је далеко од одрживог становања. Поново напомињемо: *издвајање за становање би морало ићи искључиво у смеру шекуће/инвестиционе одржавања, а не у смеру управе.*²

Професионално и лиценцирано управљање зградама је проблематично и када се на такав начин организује и уређује рад „управљача” који су станари зграде. Према нашем мишљењу и примарном искуству рада у скупштинама станара (не дакле само рада са скупштинама станара), обавеза „професионализације” улоге председника скупштине станара урушава заједницу. Она се оваквим решењем пасивизује. Ако је одговорност оно што се од станара очекује (одговорно управљање – будући да је одговорност, према неизреченом мишљењу Предлагача немогуће извести из својине која је заједничка, те се оно изводи из управе и управљања!), професионализација улоге председника (који дакле постаје управљач) томе неће допринети, пошто ће се нешто што је заједнички живот и одлучивање свести на купопродајне односе, и станари ће на оно што је њихов витални интерес (слобода и право на стан!) гледати као на услугу коју плаћају. Гашење институције каква је била скупштина станара одузима се *полицијски*, а не само „пословна способност”, на чему се једино и може инсистирати ако се држимо искључиво права и његових категорија. Право је, како видимо, лимитирано власништвом, па је било за очекивати да ће се привреда (услуге и фактуре) увући у нешто што је темељ заједничког живота. Уводи се, дакле, управа у нешто што је далеко сложеније и важније за демократски систем којем се законима ове државе тежи, и урушава основа локалне самоуправе, којој је партијски систем ионако одузео сваки смисао, и тиме урушио идеју „цивилног друштва” које је требало да буде коректив политичком систему државе. Коначно, у овом предлогу закона стоји да је назив „стамбене заједнице”, којим се ова региструје, њено „пословно име”! Ствар је, дакле, отишла предалеко и питање је како интервенисати у нешто што би из темеља требало мењати?

Може ли нас ово вратити на устав и на укључивање закона о локалној самоуправи у писање закона о становању, и да ли је то могуће пре но што се уопште отвори проблематика „одрживог становања”? Пошто сумњамо да ћемо добити било какав одговор Предлагача на ово питање, ево и последњег питања за овај текст: Одбијамо ли да се разумемо?

3. Г.

2 Овај приговор је усвојен, те у другој верзији Закона о становању не постоји обавеза професионалног, односно, лиценцираног управљања зградом. У Билтену преносимо текст са примедбама упућеним Предлагачу закона у току одржавања јавног увида и расправа о закону да би се кроз примедбе и коментаре могао стећи увид у проблематику становања како смо је сами поставили из перспективе станара.

Uloga privatnih agencija u našim životima

PROFESIONALNO PRE SVEGA

Razvojem projekta 'Lokalne politike i Urbana samouprava' analizirana je potreba za samoudruživanjem stanara u rešavanju sopstvenih potreba i problema, pre svega propitivanje (ne)motivacije stanara za proces zajedničkog odlučivanja i međusobne odgovornosti u kolektivnom stanovanju. Ovo mesto odlučivanja i dogovora samih stanara postaje još bitnije kada se sažmu sve okolnosti koje su prethodile današnjoj situaciji, pre svega uništenje stambenog fonda u procesu privatizacije, nestanak građevinske industrije kojom je ustanovljen standard gradnje i održavanja u vreme socijalizma, privatizacija koja je omogućila da stanari postanu vlasnici stanova u kolektivnom stanovanju.

Poslednji u nizu stvari koje regulišu nove okolnosti i normative je predlog Zakona o stanovanju i održavanju zgrada, koji je pred usvajanjem u Skupštini Srbije, koji definiše javni interes u održivom razvoju stanovanja i stambenog fonda i koji je izazvao brojne kontroverze u javnosti uz prevladavajuću ocenu da nije doneo očekivana poboljšanja u ovoj oblasti, i da većina predloženih rešenja nisu prihvatljiva za stanare. Sa posebnim osvrtom na transformaciju dosadašnje skupštine stanara, predsednika skupštine stanara i uloge „profesionalnog predsednika”, a koje se tiču odlučivanja unutar stambene zajednice.

U generalnom osvrtu na stanje u kolektivnom stanovanju i sve većem odsustvu inicijative stanara da sami brinu i vode svoje skupštine, pojavio se oblik „profesionalnog predsednika” tj. *privatne agencije* koje nude svoje usluge održavanja zgrada. U velikom broju slučajeva, stanari su se opredelili za ugovor sa agencijama, posebno u zgradama gde skupštine stanara ne funkcionišu, a pojava ovakvih agencija se doživljava kao logičan oblik profesionalizacije u procesu privatizacije. To se nameće kao odlična ponuda – stanari izdvoje određenu mesečnu nadoknadu da se neko drugi brine o problemima u njihovoj zgradi. U takvom olakšanju stanari kreiraju imaginarni humani lik *Agencije*, koja u duhu dobre vile tiho i ekspeditivno razrešava sve probleme unutar njihove zgrade. Zvuči skoro idealno – konačno svako radi svoj posao.

No, taj ideal se brzo rasprši kada se stanari suoče sa činjenicom da Agencije nisu njihovi predsednici, već samo posrednici, jer one imaju ulogu tek pravnog zastupnika skupštine stanara, ali u bilo kakvom potencijalnom nedostatku ili problemu na

infrastrukturi zgrade, odgovornost zakonski pada na – stanare/vlasnike.

Iako se inicijalno opredele da plate i zaborave na svoje probleme, u suštini, opet su stanari ti koji moraju da obaveste agenciju za svaku izmenu u stanu, zgradi ili zajedničkim prostorijama, o problemima na instalacijama, vanredne situacije, noćne intervencije, poplave, požari itd, konačno, da jave ukoliko i sijalice treba zameniti. Ovo se posebno očituje kada treba osmisliti investiciona ulaganja, a ko to može da predoči i predloži u ime stanara bolje od samih žitelja u zgradi. Dakle, stanari se opet suočavaju sa neophodnim procesom participacije i saradnje, a ukoliko su ga se već odrekli između sebe, on je nužan i u relaciji sa pravnim zastupnikom.

Tako, agencija vrlo često postaje tek još jedna stavka na računu Informatike, pa se mesečnim izdacima plaća njihovo posredovanje sa raznim podizvođačima koje bi stanari mogli sami da realizuju. Bez učešća stanara u dogovorima i odlukama, od idealizovanog *dežurnog majstora* u kući, ostane samo *redovna naplata*.

DEMONSTRACIJA

1.

Iz ličnog iskustva, kao predsednik skupštine stanara u svojoj zgradi, inicirao sam predlog o međusobnom rotiranju mandata, te da se na taj način, u relativno maloj zgradi, formira model promenjlive strukture ravnopravnog učešća i solidarnosti u kojoj svi mogu da doprinesu. Kao što smo se u analizama u biltenu „Stanar” već osvrnuli na probleme inertnosti, nezainteresovanosti samih stanara, tako je i u našoj zgradi meni spontano produžen rok na dva mandata, nakon čega sam predložio stanarima da ukoliko niko ne želi da preuzme poziciju predsednika, da pokušamo sa angažovanjem Agencije.

U maniru neinvestiranja pažnje i vremena, svi su složili da se tako i učini. Posebno interesantan je model naplate troškova (radova na održavanju, hitne intervencije, komunikacije, jer je mandat u našoj zgradi bio na volonterskoj bazi) koji je za vreme moja dva mandata bio interni dogovor, i nije uvek bio lako sprovedljiv, možda baš zbog te bliskosti u životnom prostoru, često se prilazilo sa propitivanjem sumnji u račune, iznose, ponude, rokove itd. (Što je takođe evidentirano u biltenu Stanar br. 2, tekst „U raljama

života, predsednik ponosno stoji – sam”. str 6). To je ujedno bio i jedan od razloga za inicijativu, da se rotiranim mandatom stanari rasterete i uvide sopstvene pozicije u funkcionisanju održavanja zgrade.

Ali, od trenutka kada je poslove održavanja preuzela Agencija suočili smo se sa fenomenom pokorne neupitanosti profesionalnom autoritetu i svi u zgradi su listom uredno plaćali dažbine posredovanja u zanosu demonstracije punog poverenja. Ovakvim olakim prepuštanjem u zagrljaj autoritetu smo, na svom iskustvu, osvestili šta znači **profesionalni ugovor**, i kako Agencija sprovodi diktat pravne forme nad sadržajem u brojnim situacijama, pa smo bili suočeni da za hitne intervencije budemo na listi čekanja(!), a sa druge strane, čekanja za naplatu nije bilo.

Agencija bi po Ugovoru trebala da brine i saziva sastanke, no isto tako, Agencije spontano (zlo)upotrebe osnovne relacije prema stanovnicima zgrade, pa ukoliko nezainteresovani stanari zanemare i izignorišu pozive na sastanke, takav oblik susretanja i informisanja u potpunosti zamre, a aktivnosti unutar zgrade poprime nove oblike i očekivana pomoć prerasta u sveprisutnog redara koji lucidno pronalazi modele kako bi **ugradio** još bolje profesionalno posredovanje – naplatu po m2, po broju stanara, itd, i da tako osigura veći mesečni priliv kod blagonaklonih stanara.

Ukoliko i takav oblik nameta prođe neometano, agencija preuzima agresivniju inicijativu državnog represivnog kontrolora koji proverava koliko je prijavljeno stanara, kućnih ljubimaca, ko redovno podmiruje troškove prema Informatici, predlaže investicije u vidu novih interfona i sandučića po EU propisima, nameće zamenu starih uređaja. Konačno, kompletna relacija u komunikaciji poprimi perverzni obrt – preraste u pretnju i zastrašivanje kaznama koje proizilaze iz nepoštovanja i primene Zakona o stanovanju.

2.

Ishod ovakvog odnosa sa agencijom navelo je stanare moje zgrade da se okupimo i donesemo odluku o prekidu saradnje sa Agencijom. Ali i dalje niko od stanara nije bio zainteresovan da na osnovu ovakvog iskustva preuzme ulogu predsednika, već da se angažuje nova agencija. U suštini je to bio korpus

ponuda kao i kod prethodne agencije, ali je zastupnik pokazao veću agilnost i spremnost da se češće susreće sa stanarima, kroz lične kontakte i posete. Delimično izmenjen proces je ustanovljen kroz minimalnu participaciju, jer smo kao stanari sastavili svoju listu neophodnih stavki i predali zastupniku da ih proveri, utvrdi i sprovede.

Učešćem stanara u procenama i predlozima za dalje investicije učinjen je važan korak u reflektovanju uloge samih stanara u održavanju svoj životnog prostora, ali je i dalje zadržana distanca od konkretnije politike samoudruživanja. Jasno se, još jednom, dala prednost profesionalnom zastupniku da preuzme poslove analize, tumačenja i zastupanja regulativa, iako je evidentno da se rešenja nalaze u procesu međusobne participacije razumevanja i solidarnosti.

Kroz već pooštren represivni odnos države prema građanima, da se u sadašnjoj situaciji snalaze sami kako umeju, u našem slučaju smo upriličili kompromis da zastupnik sprovodi deo poslova za koji dobije saglasnost stanara, i koji su u skladu sa mogućnostima koje troškove stanari mogu da podnesu. Uprkos činjenici da je država novim predlogom Zakona o stanovanju, lošom politikom, pre svega kroz privatizacije stambenog fonda stvorila siromašne vlasnike i nagomilala probleme održavanja, stanari moje zgrade još jednom su potvrdili veru u profesionalizaciju odnosa.

Uporedo sa ovim slučajem, gde smo se mi stanari kroz primarno iskustvo susreli sa nedvosmislenim interesima agencija, u sadašnjoj situaciji na delu je dalji proces ukрупnjavanja kapitala u kom „jake“ profesionalne agencije (čitaj – sa dobrim vezama) otkupljuju, preuzimaju i „gutaju“ manje agencije, ustanovljavaju monopol na tržištu i ojačavaju svoj uticaj u poslovanju. Ovaj proces se nesmetano odvija jer se stanari i vlasnici stanova i dalje kolebaju, ili sumnjaju u sopstvene kapacitete upravljanja kroz samoudruživanje, i na taj način ustupaju prostor dominantnom modelu privatizacionih odnosa.

JAVNA RASPRAVA O PRIVATNIM INTERESIMA

Iskustvo javne rasprave predloga Zakona o stanovanju i uloga profesionalnih predsednika

Krajem prošle godine, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture je izašlo u javnost sa Nacrtom Zakona, ali sa veoma kratkim rokom za uvid i primedbe, organizujući nekoliko javnih rasprava po gradovima Srbije. Pokretači projekta

„Lokane politike i urbana samouprava“ i urednici biltena „Stanar“ su učestvovali u analizi i pisanju primedbi Nacrta, i zajedno, kao deo grupe od 14 organizacija i inicijativa iz Beograda, Niša, Zrenjanina i Novog Sada, podneli svoje objedinjene primedbe na Nacrt dok je bio u procesu javne rasprave.

Aktuelni predlog Zakona o stanovanju i održavanju zgrada je iniciran da objedini tri različita zakona u predhodnom periodu (Zakon o stanovanju, Zakon o održavanju stambenih zgrada i Zakon o socijalnom stanovanju), a u javnosti se stvorilo očekivanje da se radi o sveobuhvatnom okviru za rešavanje višedecenijske stambene krize u Srbiji, devastiranje stambenog fonda, itd.

Nakon javne rasprave i uloženi primedbi (vidi prethodni tekst) Predlog Zakona se nalazi pred usvajanjem, ali kao što je više puta ponavljano u javnoj raspravi, nikakva promena u načinu upravljanja ne može da obezbedi sredstva za održavanje zgrada tamo gde su stanari u lošoj ekonomskoj situaciji, osim kroz prinudnu naplatu i plenidbu imovine, što nikako nije u skladu sa idealom održivog stanovanja.

FARBANJE OFARBANOG

Izmene su naročito velike u oblasti upravljanja i održavanja zgrada, jer od ranije utvrđena mera da se skupštine zgrade registruju kao pravni subjekt je ustanovila nov ambijent u kojem se stanari, kada se vrata sa posla (ukoliko ga imaju), dolaze u svoje zgrade na posao(!). U tom i takvom trenu, stanari su spremno plaćali agencije samo da se distanciraju i da ne učesvuju u procesima odlučivanja. Sa novim Zakonom *skupštine zgrade* postaju novi pravni subjekt pod nazivom *Stambena zajednica* čime se nedvosmisleno i formalno ističe da fokus nije više na zajednici ljudi, već na stambenoj infrastrukturi.

U procesu javnih uvida zapaženo mesto u raspravama su zauzeli predstavnici privatnih Agencija koji su u novom Zakonu tretirani kao *profesionalni upravnici*, i stoga je njihov motiv da popune prostor iz kog se povlači država bio u velikoj meri interesno obojen. Njihovo svojevrmeno spontano tržišno pojavljivanje u procesu privatizacije se ovim putem i zakonski profesionalizuje, i dodatno učvršćuje njihov položaj.

U novom Zakonu, uvođenje „profesionalnog upravnika“ u stambene zgrade nameće dodatno finansijsko izdvajanje već osiromašenom stanovništvu, pravdajući to isticanjem superiorne preduzetničke logike, te se stanovanje smešta isključivo u domen tržišta i kapitala, a oduzima politička i poslovna sposobnost građana. Ovakvim pravnim instrumentom „profesionalno upravljanje“ stambenim zgradama ograničava pravo na svojину i slobodno

udruživanje, a odlučivanje izmešta iz same zajednice ljudi koji tu žive kojih se te odluke tiču.

U nacrtu Zakona prostor za upravnike je imao još veća *ovlašćenja*, ali na tragu primedbi u toku javne rasprave, izbačeni su dodatni nameti u vidu *obaveznog* profesionalnog upravnika (za zgrade sa preko 30 stanova) i *obaveznog osiguranja* (od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima), a odlučivanje unutar stambene zajednice je pojednostavljeno.

Tako se novim Zakonom potvrdila i ozakonila činjenica da i pored iskustava (i ovde opisanih) čestih zloupotreba od strane agencija, stanari zadržavaju inertnu ulogu, ili oklevaju u pokretanju sopstvenih mehanizama u artikulaciji boljih uslova o održivom stanovanju. Takvim pasivnim stavom stanari se prepuštaju državi da sprovede sve intenzivnije represivne mere, da bi konačno kao rešenje svalila veće obaveze i odgovornosti na građane, ovog puta kroz produžene pipke profesionalnih upravnika. Sa ovakvim rešenjima, ljudi će pre ostajati bez stanova nego što će zgrade biti u dobrom stanju, a to svakako nije održivo stanovanje. Ukratko, država je napravila problem, a sada neka ga osiromašeni građani rešavaju kako znaju i umeju. Imperativ javnog interesa je potpuno prebačen na građane, kojima se istovremeno ograničava pravo da odlučuju i o svojoj imovini, i o zajednici u kojoj žive.

Jasno je da je ovakvo stanje plod dugogodišnje loše politike koja je dovela do opšte nesigurnosti građana u pogledu održavanja zgrada i na kraju, do njihovog zapostavljanja. Istovremeno, ovo stanje se može menjati kroz dugotrajan proces, jer sada je još jasnije – nema dobrih vila koje ispunjavaju želje, i moramo preuzeti odgovornost za sopstvene živote. Predlog novog Zakona je obznanio da je krajnje vreme da nasuprot apatije i inertnosti, građani moraju da osnaže osećaj zajedništva i solidarnosti aktivnim angažmanom u svojoj zajednici, brigom za ljude oko sebe i o sebi, da samo samoangažovanim radom pokrenu promene u korist izvesnije budućnosti.

Jer, ukoliko se prepustimo ovakvoj struji događaja novim Zakonom i osnaženim pozicijama profesionalnih upravnika, stanari mogu da očekuju samo još jedno – da u tiho nedeljno jutro iz ormara u spavaćoj sobi iskoči i iskezi se Buldožer država i preteći ih upita: Dobro jutro madam Jovanović jeste li dobro spavali?¹ Da li ste platili račune?! A gde ti je kapa?!²

Z. P.

1 zabranjeno plakatirati, 1977, grupa buldožer, SFRJ, <https://www.youtube.com/watch?v=YJVasOcEbw>

2 Tipična sudbina zeke u šumi.

Радионице и разговори са Силвенем Лазарисом, 29. и 30. октобар 2015, kuda.org, Нови Сад

РАДИТИ С ЉУДИМА ЗНАЧИ РАДИТИ СА ОНИМА КОЈИ ИМАЈУ ОДМАК ОД СТРУКТУРА, ВЛАСТИ, ПАРТИЈА И КОРУПЦИЈЕ

Учествовали: чланови групе **Учитељ незналица и његови комитети** из Београда, чланови **kuda.org**, **Групе за концептуалну политику (ГКП)** и **Иницијативе за удруживање скупштина станара** из Новог Сада

Другу годину за редом, покретачи пројекта „Локалне политике и урбана самоуправа“ (kuda.org и ГКП) организовали су дводневне дискусионе радионице са гостом, француским антропологом и политичким активистом Силвенем Лазарисом (Sylvain Lazarus). Као и претходне године (<http://detelinara.org/stvari-nepocinju-prostim-odbijanjem-vec-odlukom-da-se-s-ljudima-radi-na-necemu/>), позвали смо чланове организације „Учитељ незналица и његови комитети“ из Београда, чији рад сматрамо важним и потицајним за заједничко промишљање ситуације у којој се налазимо. Претходни сустрет са Лазарисом обележило је пропитивање и разумевање основних категорија његове књиге „Антропологија имена“ (<http://kuda.org/antropologija-imenam-silvena-lazarisa>), пре свега – да политика припада простору мишљења, а не просторима науке, државе и партије.

Дискусије на радионицама одвијале су се у правцу продубљивања проблематике политике и организовања на дистанци од државе, уз неминовно постављање питања: шта је држава данас. Предлог за заједничко промишљање смо поставили суочени са ситуацијом слабе мобилизације људи и њиховог политичког организовања, како у Француској, тако и у Србији. Део разговора се базирао на наставку дискусија од претходне године – на томе шта би значило изналагање афирмативне прескрипције у погледу државе. Заправо, поставили смо питање да ли би постојала разлика између изналагања афирмативне прескрипције у погледу државе и тражења помоћи од ње у виду испостављања захтева. Јер, чинило нам се да у сопственим праксама нисмо сасвим сигурни о (не)постојању разлике и сматрамо разрешење овог питања круцијалним местом за будући рад. Такође се поставило питање исхода једне политичке борбе у законској промени и да ли би једна политичка борба неопходно укључивала однос са државом.

КРАЈ ДРЖАВЕ

За Лазариса, питање позитивне прескрипције и државе средишња су питања за његов рад. Афирмативна прескрипција је једним делом оно што назива категоријом *могуће*. А када је реч о држави, његов приступ се одвија пре свега кроз призму опште кризе облика државе. Не сматра да постоји општа структура државе, већ је разумева као сингуларну форму која ствара сопствене принципе. За Лазариса је то важно, јер омогућава да се направи разлика између историјске секвенце где се питање државе, у њеном модерном смислу, уско повезује са категоријом револуције, позитивно или негативно. Година 1920. је година краја револуције и етатизације комунизма у СССР-у, при чему димензија масовног покрета постаје димензија државе. Сматра да је од тог тренутка категорија револуције затворена у свом првобитном значењу. Суштински, револуција је алтернатива држави, њена деструкција и појављивање нове државе. Од 1920. године почиње нова секвенца државе уз преживљавање категорије револуције. **Међутим, данас се не можемо више ослањати на државу и на идеју да нам је потребна добра држава.** Дакле, алтернативе више нема. По питању категорија свести и субјективности, Лазарис сматра да нам је дуго усађивана идеја да је питање политичке свести било неопходно да бисмо имали јасне представе о природи државе, а посебно о антагонизму између оног ко доминира и доминираних, између капитала и рада, итд. Лењинистичка струја је тако представљала питање антагонизма, где је свест материјалистичка, а то значи научна, тј. требало је да одговара законима стварности. Морала је да постоји једна идеја адекватности рационалности метода са рационалношћу стварности, као и да је моћ радника, односно маса, ту и да је присутна. Ако данас говоримо о интерној кризи државе, проблематика моћи маса

и људи се урушава. Или је више нема, или постоји нешто друго за чим се трага и што мора да се појави. Не ради се о томе да се суочавамо са недостатком интелектуалне способности људи, већ о томе да су времена радикално другачија и нова, и облици свести су такође радикално другачији. Питање је како се суочити с тим, и управо ту долазимо до афирмативне прескрипције и на природу њене распрострањености.

ПОЛИТИЧКИ ПРИНЦИП И МОГУЋЕ

У разговорима смо се вратили на термин „прескрипција“, који је Лазарис раније користио у смислу *прескрипције државе*. Генерално, прескрипција је један принципијелан став у вези са политиком – политички став, принцип. На пример, ако у смислу државне прескрипције кажемо: *неко ко ради кроз рад остварује за себе нека права*, прескрипција државе значи да се за свакога у оквиру државе отварају извесна права. У питању је пракса државе у вези са правима људи. Лазарис додаје да у Француској у последњих двадесет година држава радикално смањује права и ствара нове популације које их уопште немају. У ранијим периодима ситуација са страним радницима је била другачија, јер бити радник био је довољан и потребан услов да се добију папири. Данас постоји озаконење присуства страних радника у врло ретким случајевима и искључиво из породичних разлога. Много је чешћи случај да ако неко дође због посла, моментално бива избачен из земље. Дакле, постоји диспозитив трансформације и редуковања права и његова замена категоријом вероисповести. На место категорије радника дошла је категорија имигранта, а уместо ње категорија Муслимана. Практично, то је странац који не одговара стварности која га окружује. Са кризом државе у Француској долази до кризе права људи што се постиже категоризацијом људи по вероисповести,

Разговор на радионици са Силвенем Лазарисом, kuda.org, Детелинара

чиме држава прави сепарацију међу људима одузимајући им права.

Атентати у јануару 2015. године у Паризу представљају прекретницу и то путем реакција које су изазвали. Показана је безизлазност ситуације, без обзира да ли неко говори „Je suis Charlie” или каже да није Charlie. По Лазарисовом мишљењу, тумачење тих реакција омогућава да се формулише једно *могуће* које је ношено тим догађајима и истовремено је у потпуном раскораку са тим догађајем. Враћајући се на „Антропологију имена” наводи да постоји важна поука везана за њене налазе, а то је да **људи мисле**, што је исказ *могуће*. Друштвене науке сматрају да мишљене може да постоји само у оквиру науке. Знак тога је да нема могућности мишљења осим путем метајезика, а његове карактеристике су комплексни предикати који праве интелектуалне *фразе*. Теза аутентичне мисли на природном, обичном језику, јесте теза коју је требало проучити, јер ако људи мисле, они то раде на обичном језику. Када људи сагледавају једну ситуацију, операција мишљења се састоји од тога да се формулише оно *могуће*. Тешка тачка у томе би било да је нетачно рећи да је то *могуће могуће* једне ситуације. Он мисли да је **могуће за људе оно што је стварност, и да је то управо та ситуација. Не постоји стварност сама по себи.** Постоје

само субјективности и интелектуалности које носе своје исказе, оно што он зове „има, постоји” што се истовремено односи на то шта људи желе да учине и шта желе да кажу о постојећем, тако да се стварност односи и на питање одлуке. Регистар одлучивања је нешто што је суштинско. У питању је интелектуалност ситуације на страни људи која је потпуно другачија од аналитичких и научних, те треба прихватити да постоји једна многострукост интелектуалности.

У периоду након рада групе „Политичка организација” у којој је сарађивао са више људи, наставили су да раде под називом „Има нас колико нас има” током наредних десет година. Свако од њих је имао одређену активистичку праксу, а заједно нису били ништа више од једне дискусионе групе. Међутим, након догађаја у јануару, за Лазариса се показао значај *кашејорије мира*, односно све оно што су у миру истраживали и говорили једни другима. Видело се да ни држава ни религија нису у стању да се баве тим питањем, јер једино што су могле да изнесу је идеја рата, што је један од елемената кризе државе. Управо је то категорија (мира) на којој ради у једном великом предграђу Париза артикулишући питања државе, религије, мира, да би сазнали да ли је та реч изгубљена или се може редефинисати на страни људи уз покретање питања *друјости*, које не

доноси ни држава ни религија (иако је у унутрашњости државе постојала претензија бављења тим питањем у простору права). У том смислу, почели су да развијају нешто што је Лазарис назвао „хронологијом савремености”, што је на први поглед парадоксално, јер је хронологија обично научна и аналитичка категорија. На успостављању исказа *могуће* по питању мира, један од корака је преиспитивање шта се догодило, да будемо у стању да осветлимо из исказа *могуће* оно што му је претходило, уз само искушавање исказа *могуће* и његове интелектуалне релевантности. Рад на овој идеји у предграђу поставља питање цихадизма, религије, итд. Ова метода предвиђа да се преиспита историја тог предграђа, да се поново артикулише и постави питање – и то из садашње ситуације.

ДИСТАНЦА ОД ДРЖАВЕ И ПИТАЊЕ БАВЉЕЊА ПРАВОМ

Током разговора се поставило питање да ако говоримо о дистанци од државе и о њеној кризи, да ли тиме губимо појам права? Лазарис је рекао да се својевремено нашао у једној фабрици аутомобила коју су окупирали отпуштени радници и где су се радници и руководиоци међусобно тукли деловима аутомобила. Отпуштено је око 2.000 радника и они

► су тада говорили: „Имамо права, радимо овде већ двадесет година”. Али у стварности, имали су права једино на врло ниску надокнаду. Чињеница да људи више немају права ствара ситуацију очаја и осећање фрустрације, неправде и екстремизма, јер постоји идеја да се помоћ може тражити само од државе. У Француској, Национални фронт једним делом регрутује људе управо у тим ситуацијама.

У току разговора, пријатељи из „Учитеља незналице” су дали коментар да простор права ни не постоји ако га не препознаје држава, уз питање где би био тај простор права ако није државни? Према Лазарисовом искуству, **једина ствар која се ради по питању права је да се држава примора да га примењује, да се нешто уради по том питању**, да се протестује како би се ситуација променила. Јер институције не поштују и не примењују права, или не у потпуности. Данас говоримо о масовно организованим људима у државним и партијским структурама. Да је другачије већ бисмо чули за то. **Радиши с људима – под тим људима се мисли на оне који имају одмак од структура, власти, партија, корупције.** Када кажемо *људи* у том смислу, то не кореспондира сасвим са ситуацијом мобилизације људи на протесте и борбе (то су људи у ширем смислу). Што се тиче питања права, оно може да се сагледа другачије једино у ситуацијама мобилизације људи, што је ситуација обележена односима снага и преговарања. Између питања права и класичног питања програма постоји јака веза, што је веома удаљено од онога што је могуће урадити и мислити. Такође, то не значи да у једној ситуацији мобилизације људи не могу да се остваре значајне ствари, али се таква борба налази у простору односа снага.

„Учитељ незналица” је дао пример свог рада на законима, где заједно са радничким групама пишу сопствену верзију „Закона о стечају”. До тога су дошли из ситуације где су групе радника радиле на појединачним случајевима, и покушавали су заједно са „Учитељем незналицом” да их реше у оквиру постојећег закона, што је било немогуће, јер је закон постављен против њихових интереса. Међутим, дошло се до тога да би артикулисање алтернативе заправо био њихов предлог закона. После годину дана рада, дошли су до текста закона који испуњава њихове циљеве, пре свега, да се омогући реорганизација предузећа у стечају да би могла да наставе да раде и да радници имају своје место као субјекти реорганизације. По њиховим речима, борба за закон је нешто што их везује за суверенитет, за државу, нацију и налазе да су принуђени да оперишу у том простору. Поставили су питање како

да заступају урађено, а да аргументација буде препознатљиво другачија од оне која потврђује суверенитет државе. У тој ситуацији за Лазариса постоје два евентуална приступа. Један је шта кажу они који су против тога шта је урађено, а други приступ је оно што сами актери процеса кажу у вези са оним што раде. С тим у вези, навео је пример да је у близини Париза држава хтела да уклони читав један квартал и у том случају су Лазарис и његови сарадници постали експерти за право које се тиче становања и некретнина, и заједничком борбом су успели да спрече уништавање квартала и расељавање људи. У вези са речју „експертиза”, ради се о експертизи о једној ситуацији од стране људи. Искуство да људи могу да буду стручни за нешто, да буду у служби људи, основа је владања ситуацијом. У том смислу, рад на „Закону о стечају” уопште не треба видети као да се једном ногом крочило у простор државе. Потреба да се води нека битка заснива се на томе да постоји област коју они који се боре добро познају, и желе да дају одговор на ситуацију у којој се налазе. Јер, често је експертиза државе крајње осредња, потпуно пристрасна и насилна. Очигледно постоји потреба да се борба води, и без обзира на њене исходе, важно је да схватимо која је логика државе и насиља које она врши у датој ситуацији, а ван аргумента о „необразованости и незнању” људи на власти јер, како је речено, они добро знају шта раде, а то што знају шта раде не значи да је добро.

ПРИЈАТЕЉСКИ РЕГИСТРИ: БОРБА И МИШЉЕЊЕ

Пријатељи из „Учитеља незналице” су навели да су паралелно и неодвојиво од нацрта закона правили „Водич кроз стечај”, који показује радницима како да делују у постојећим законским оквирима да би остварили своја права. Рад на закону представља отварање једног новог простора *могуће*, али мобилизација радника по питању постојеће ситуације је нешто што је за њих такође важно. Према Лазарисовим речима, није иста ствар радити на новом закону и радити са предузећем којем прети затварање уз покушај да радници остваре максимум права која постоје у важећем закону. За њега постоји отворено питање које се тиче евентуалне моћи и снаге људи који се овде јављају у два регистра: у регистру борбе и побуне, и у регистру мишљења који је више у складу са савременом ситуацијом. Пронаћи пут у оквиру првог регистра (борбе и побуне) је тешко, а пронаћи га у оквиру другог је још теже. Такође мисли да пут првог регистра не води ка другом, да они не

кореспондирају директно. Навео је пример да у предграђима у Француској могу да се направе групе које ће радити на мишљењу односа људи према држави, религији, односа људи према људима, док се истовремено може покушати са мобилизацијом људи, рецимо, да би се спречила деложација породице из стана у коме живи. **То су два пријатељска али одвојена процеса.** Што се помену-та два регистра тиче – мобилизације и мишљења – покушали смо да дискутујемо даље и да говоримо о немогућности преласка из једног у други регистар. Из регистра борбе не може се прећи у регистар мишљења, јер борба подразумева конфронтацију у оквиру постојећих диспозитива државе и законских одређења. Док се у поретку мишљења изводи нешто потпуно мимо ситуације која је у оквиру конфронтације постављена – у томе је *могуће* у игри.

Другог дана радионице, са Силвеном Лазарисом смо разговарали о раду чланова kuda.org, ГКП и Иницијативе за удруживање скупштина станара у оквиру пројекта „Локалне политике и урбана самоуправа”, о конкретним питањима и процесима у којима се налазимо, покушавајући да са људима, комшијама и станарима створимо простор мишљења у погледу ситуација и проблема у којима се налазимо. Људи који нам се придружују углавном су покретали иницијативе и пре сусрета с нашом иницијативом, и само-мобилизовани се налазе у простору конфронтације са државним диспозитивима у оквиру којих покушавају да остваре своја права. У тим процесима, иако нашу иницијативу често доживљавају као сервисну, покушавамо заједно са њима да учествујемо у процесима, најчешће у ситуацијама преговарања са инстанцама власти у тако постављеној антагонистичкој ситуацији, како би се њихова права остварила. Таква сарадња свакако спада у домен политичког ангажовања, али вођени претходном дискусијом, када дођемо до ситуације мишљења (политике) која би требало да истражи ситуацију у којој се налазимо и пронађе оно што се назива *могућим* (а то је заправо њихова или наша стварност), суочавамо се са ограниченим деловањем. У конфронтацији с државом и тражећи помоћ од ње, људи често не успевају да остваре своја права, што их уводи у поменуту ситуацију очаја. Иако се ми као чланови наше иницијативе често можемо идентификовати са оним „Има нас колико нас има” у простору мишљења и политике, гледамо да тај простор држимо отвореним за свакога с ким је у овом регистру могуће радити, а ко је на дистанци од структуре, државе, партија и корупције.

ČEKAJUĆI GRAĐANE I „NAŠE ZBOROVE”

Višegodišnja borba koju su započeli stanovnici iz ulice Orlovića Pavla kako bi se izborili za svoj parking prostor, dobila je svoj epilog tek nakon što su stanari prošli čitav krug prepiske sa raznim gradskim instancama (Mesna zajednica, gradska Uprava za saobraćaj, ZIG), da bi na kraju više instance vlasti vratile zahtev na nivo Mesne zajednice – da o tome samostalno odluči lokalna zajednica.

U Zahtevu stanara je prepoznat čitav niz problema koji su se nadovezali tokom duge istorije izgradnje Detelinare, što uključuje i kasnije izgrađeno obdanište „Petar Pan”, a kasnije proširenje i nadogradnja obdaništa, pa je parking oko okolnih zgrada sveden na sve manji prostor sa sve više automobila. Odgovor zvaničnih institucija grada se pozivao na nikad realizovan urbanistički plan (još od 1968. godine), pa su se stanari zatekli u problemu, jer je od prošle godine pokrenuta redovna pauk služba i stroge kazne, što je dodatno otežalo situaciju i osiromašeni stanari više nemaju prostor za parking.

Pre održanog Zbora građana, o ovom problemu se razgovaralo i sa zaposlenima u obdaništu preko puta kako bi se pronašlo

Skoro je godinu dana prošlo nakon održanog zbora građana u MZ „Jugovićevo”. Važnost ovog događaja je u tome što je ovo bio prvi zbor građana na staroj Detelinari nakon dugog niza godina, i u tome što je iniciran od strane građana, a ne mesnog odbora stranke. Ovde se podsećamo tog događaja i naših prvih utisaka.

zajedničko rešenje. Stav ljudi iz predškolske ustanove je bio da se obavezno pomogne stanarima, i da se pronađe privremeno rešenje za parkiranje, kako za stanare, tako i za zaposlene u obdaništu, i za roditelje koji dovoze i odvoze svoju decu, tačnije, za sve korisnike u ulici Orlovića Pavla, i da se deo ulice jasno obeleži saobraćajnom signalizacijom kako se više ne bi uklanjali automobili i kažnjavali stanari-vlasnici automobila.

Sazivanje Zbora građana je veliki uspeh inicijative stanara jer, iako legitiman oblik političkog delovanja lokalne zajednice, već duže vreme zborovi se nisu održavali,

sem kada to nije organizovano od strane političke partije.

Tako su se 28. januara 2016. odazvale komšije i stanari da podrže inicijativu u vezi sa parkiranjem u ulici Orlovića Pavla, sa jasnom porukom da privremenim rešenjima mogu da se premoste formalni oblici komunikacije na relaciji Gradske uprave i stanovnika. Ovakav rezultat Zbora je odraz solidarnosti za rešavanje problema zajednice, ali istovremeno, jasna poruka stimulacije da gradska vlast bude ažurnija u sprovođenju generalnih urbanističkih planova koji se tiču komunalnog uređenja.

Ovaj skup i rezultati koji su jednoglasno izglasani ukazuju na važan potencijal zajednice, da svojim samoangažovanjem može usmeriti i predlagati rešenja, odnosno da lokalna zajednica ubuduće treba da ima ključnu ulogu u donošenju odluka. Ovaj događaj je značajan i zbog toga što je stav i potrebe stanovnika u potpunosti podržao Savet mesne zajednice, i na taj način iskoračio iz utvrđenog stereotipa partokratskog režima podaničkog posredovanja stranačkih interesa, već je puna podrška data stanovnicima i potrebama lokalne zajednice.

Pripremni razgovor za organizaciju Zbora građana u MZ Jugovićevo, Detelinara

Zbor građana MZ Jugovićevo, januar 2016.

▶ Ali, gde su naše komšije sada i šta se dešava sa mesnom zajednicom? Kako stoje stvari sa potencijalnošću samoangažovanja građana i otvorenih mesnih zajednica?

PRVA KONTRADIKTORNOST – GRAĐANI I ZBOROVI

Sećamo se da su pripreme za zbor građana uključivale radne sastanke Inicijative za udruživanje predsednika skupština stanara i najagilnijih stanara iz Orlovića Pavla, koji su se i obratili inicijativi za pomoć oko organizovanja zbora. Čitav krug dopisa sa gradskim instancama i vraćanje na Mesnu zajednicu kao mesto odlučivanja je, pre svega, bilo frustrirajuće po stanare, jer, kako nam je i poznato, da bi se raspisao Zbor građana neophodno je prikupiti 30 potpisa, a nakon raspisa je neophodno obezbediti kvorum od 50 žitelja mesne zajednice kako bi se zbor, i odluke donesene na njemu, smatrale važećim. Dakle, nakon mukotrpnog i dugog dopisivanja sa institucijama, postavilo se pitanje da li će građani biti spremni da izađu i na zbor, i da li će komšije – inicijatori zbora – imati dovoljno volje (i sreće) da animiraju komšije da se odazovu u što većem broju. Poznato nam je da političke partije za ove potrebe raspolažu materijalnim i drugim sredstvima, dok ovakvi poduhvati „običnih građana“ zavise od njihovih snaga i ubeđenja da je ono što rade vredno borbe. *Snaga subjektivacije i odluke je ta koja je neophodna da bi se stvari pokrenule, sa rizikom da se ne postigne željeno.* U ovoj neizvesnosti i sumnji u izvesnost poduzetih akcija možemo tražiti uzroke zbog kojih su inicijatori zbora, i pored uspešno prikupljenih potpisa, i dalje pokušavali da svoj problem reše kod

mesnog odbora političke partije, ili zbog čega su učestvovanje Inicijative u organizovanju zbora tumačili kao servisiranje, i bez jasnog uvida da smo u tome zapravo zajedno. Jer, ako ne insistiramo na jasnim principima građanske participacije i odlučivanja, onda su male šanse da se bilo šta promeni, čak i kada formalni pokazatelji pokazuju uspešan rezultat. Tako je i ovaj događaj formalno uspešno sprovedenog zbora, na nas, kao Inicijativu, ostavio utisak da naše komšije u Zboru nisu videle širi politički potencijal animiranja građana za dalje poduhvate na lokalnu, već isključivo kao jedno od mnogih mogućih sredstava u postizanju cilja. Ovo se može objasniti nepostojanjem poverenja u građansko samoorganizovanje kao katalizatora mogućih promena, a koje je podstaknuto dominacijom države u svim društvenim poljima. Dakle, tragom prve kontradiktornosti u odnosu građani-zborovi vidimo da čak ni građanski organizovani zbor ne mora nužno biti i „naš“, pošto ga građani mogu tretirati kao puki instrument bez supstancijalizacije njegovog organizacionog potencijala, kao zakonom zagaranovanog oblika gradskog odlučivanja na lokalnu.

I ponovo se pitamo: gde su komšije, skoro godinu dana nakon zbora? Zašto se nisu priključili Inicijativi?

DRUGA KONTRADIKTORNOST – MESNA ZAJEDNICA I GRAĐANI

Takođe se sećamo da Zboru nisu prisustvovali svi članovi saveta mesne zajednice (samo tri), a čijim prisustvom bi se, ako ništa drugo, omogućili veći izgledi da se obezbedi kvorum. Ova situacija se može sagledati na sledeći način.

Osnovna namena mesne zajednice je da kroz nju savet – koju čine stanovnici mesne zajednice – zajedno sa drugim žiteljima rešava probleme na svojoj teritoriji, dakle probleme svih. Sa druge strane, budući da su članovi saveta i članovi stranaka, dobronamernost nekoga od članova i njihovo zalaganje se može tumačiti dvojako: 1) kao rad za stranku, ili indirektno promovisanje stranke kroz rešavanje problema na lokalnu; 2) kao uzurpacija stranačkih struktura u okviru čega bi se zalaganje nekoga iz saveta moglo protumačiti kao isticanje i težnja za napredovanjem, i privatizovanje već privilegovane pozicije da se istovremeno bude i član stranke i član saveta, i uzurpaciju drugih članova saveta koji, ako su iz iste stranke, mogu imati problema jer su kolektivno odgovorni.

I kada se ovome doda cenzura od strane partijske centrale i samocenzure članova saveta koji moraju da balansiraju između dobre volje, želje da reše probleme i onoga što je za stranku dobro, dobijamo situaciju koja je nemoguća. U takvoj situaciji, ljudi, kao članovi saveta i stranke, su izloženi šizofrenoj situaciji u kojoj bi najradije voleli da se ništa ne desi zbog čega i mole svoje komšije da šalju dopise gradskim upravama i preduzećima, pri čemu brišu mogućnost organizovanja građana na višem nivou, kao što je to zbor građana.

I kada se vratimo na magičan krug prebacivanja nadležnosti i inicijativa između građana, Mesne zajednice, Gradske uprave za saobraćaj i JP „Zavod za izgradnju grada Novog Sada“, ostaje upitno gde su zapravo mesta politike, mesta odlučivanja. Na kojim pozicijama su ona moguća?

Mi mislimo da ove pozicije treba stvoriti i pokrenuti insistiranjem na „Našim mesnim zajednicama, savetima i zborovima“, jer bi se tako ukinuli duhovi cenzure i potčinjenosti partijskom udruživanju, a podstaklo bi se organizovanje iz potrebe da se zajednički problemi rešavaju kako je jedino i moguće – zajednički. A ovo bi bilo moguće ako bi žitelji neke mesne zajednice insistirali na redovnom sastajanju sa savetom, gde bi se diskutovalo o problemima, i tako relaksirali partijski duhovi, brisao raskol između članova partija/saveta, članova drugih partija koji nisu u sazivu saveta, a žitelji su mesne zajednice, kao i drugih partijskih nezainteresovanih građana. A da bi se ovo dogodilo, neophodno je da građani i donesu takvu odluku na zboru, dakle da se ponovo okupe i nastave tamo gde se sa ovim prvim zborom stalo – u dalje građansko prisvajanje mesne zajednice. Dakle, *insistiranje na radu mesne zajednice od strane građana bi nametnulo i samim partijama da uzmu za ozbiljno ulogu mesne zajednice koja bi mogla biti regulativ njihovom radu, i da na to računaju.*

O BAZNIM STANICAMA I ANTENAMA – JOŠ JEDNOM...

Pojavom baznih stanica i antena mobilne telefonije, odnosno problemima njihovog postavljanja, zračenja i uticaja na zdravlje građana, bavili smo se u više navrata na našim mesnim forumima, i u direktnim kontaktima sa protagonistima tri inicijative, u relaciji sa našim sugrađanima i komšijama i njihovim realnim problemima i strahovima vezanim za dejstvo elektromagnetnih zračenja baznih stanica i antena. Problemi su prezentovani na javnoj tribini koju smo organizovali 1. oktobra 2015. godine u MZ Južni Telep, gde su učestvovali predstavnici inicijativa-grupa građana iz ulice Jožef Atila sa Telepa i Svetislava Kasapinovića sa Detelinare, kao i građani sa Telepa, Detelinare, Limana i Novog Naselja. Toj temi posvetili smo i tekstove u biltenu „Stanar“, a održanoj tribini u MZ Južni Telep posvećen je i prilog koji smo objavili na sajtu <http://detelinara.org>, kao i jedna radio emisija.

U navedenim prikazima i priložima mnogo toga smo naveli o baznim stanicama i antenama mobilne telefonije, i pitanje je šta bismo još mogli da kažemo, a da se ne ponavljamo. Čini nam se, ne mnogo toga. Možda bismo pitanje trebali formulisati na sledeći način: da li su i kako, ili nisu i zašto, rešeni problemi koje su navodili naši sugrađani, a koji su prouzrokovani radom baznih stanica i antena.

Pre nego što pokušamo da odgovorimo na to pitanje, podsetimo se ukratko, uz pomoć istraživača fenomena elektromagnetnog zračenja, sa kakvim problemom smo zapravo suočeni.

Nagli razvoj bežičnih telekomunikacionih sistema i liberalizacija telekomunikacionog tržišta u Srbiji doveli su do postavljanja velikog broja stanica koje emituju elektromagnetne talase iz radiofrekventnog (RF) i mikrotalasnog dela spektra, kao što su bazne stanice i antene sistema za mobilne komunikacije, radiodifuzni predajnici itd. Veliki broj ovih stanica postavljen je u okviru ili u blizini naseljenih mesta tako da su RF i mikrotalasnom zračenju izložene gotovo sve strukture stanovništva – deca, stare osobe, bolesni, i segment zdrave populacije. Interakcija elektromagnetskih polja

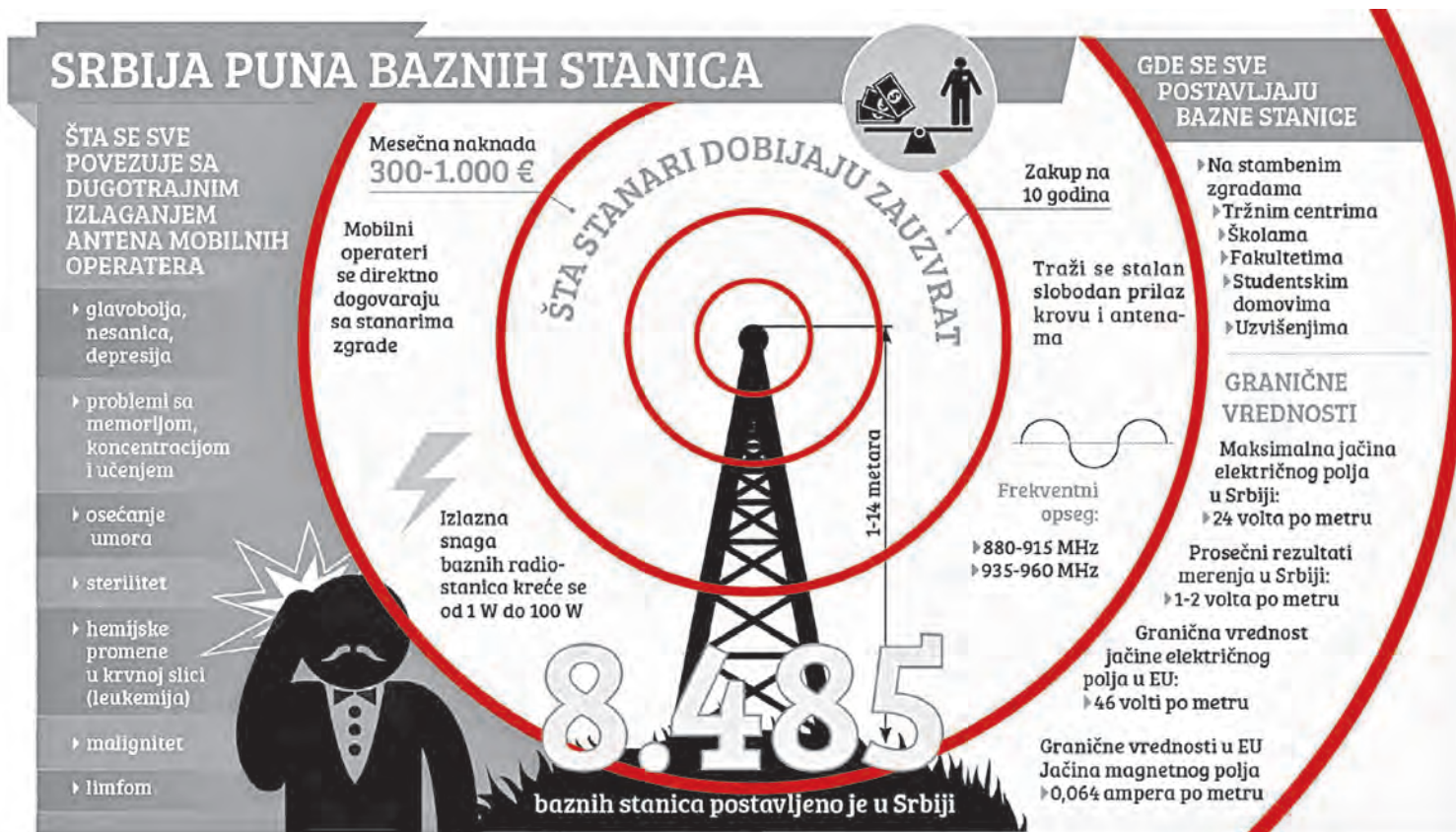
visoke učestalosti i živih organizama, i biološki uticaj ovih polja na ljude, već su niz godina predmet intenzivnih istraživanja. Rezultati multidisciplinarnih istraživanja (stručnjaka iz oblasti telekomunikacija, elektromagnetike, fizike, biologije, medicine, zaštite čovekove sredine i slično) na dugoročne posledice ovih efekata na zdravlje ljudi su donekle kontradiktorni, a dalja istraživanja treba da daju potpunije odgovore na ova pitanja.

Laboratorijska ispitivanja i dugotrajne epidemiološke studije treba da omoguće potpunije sagledavanje štetnih efekata visokofrekventnog elektromagnetnog zračenja, što je veoma značajno i sa aspekta stalne evaluacije i mogućeg redefinisavanja postojećih standarda za maksimalnu dozvoljenu izloženost.

Aktuelne, dozvoljene granične vrednosti jačine zračenja su diskutabilne upravo iz razloga što, kako je napomenuto, još uvek ne postoje pouzdana medicinska istraživanja o uticaju elektromagnetskih polja na ljudski organizam.

Međutim, dok se to ne desi, građani i njihove porodice su danonoćno izloženi uticaju zračenja baznih stanica i antena za koje postoji osnovana sumnja da u radu prekoračuju referentne vrednosti za dozvoljene nivoe zračenja. U vezi sa tim, naši sugrađani ukazuju da je evidentan sve veći broj ljudi koji boluju od kancera i autoimunih poremećaja, a koji žive u blizini stanica i antena, i stoga strahuju za sopstveno zdravlje i zdravlje svojih porodica.

Jedna učesnica tribine, Vesna sa Telepa, koja opravdano sumnja da je veoma opasna kožna bolest od koje je obolelo njeno dete – posledica zračenja, iznela je podatak da je operater mobilne telefonije postavio antenu u blizini njihove porodične kuće iako nije imao, tada obaveznu, građevinsku i upotrebnu dozvolu, i da se taj operater sa privremene dozvole koju je imao i koja mu je omogućavala emitovanje zračenja od 900 Mhz, samovoljno, bez nove pribavljene dozvole, prebacio na emitovanje od 2100 Mhz. Ta naša sugrađanka svedoči i da je drugi operater po-

Infografika, izvor: Blic, Beograd

▶ stavio svoju baznu stanicu, takođe nedaleko od njene porodične kuće, tako da je došlo do veoma opasnog kumulativnog dejstva dveju baznih stanica.

Ona i njen suprug su zahtevali, od nekoliko akreditovanih laboratorija, merenje zračenja, ali pošto su posumnjali u rezultate elaborata o izvršenom merenju, angažovali su eminentnog fizičara, vlasnika firme koja se bavi pitanjima zračenja. Taj stručnjak je oborio svaki elaborat i svako merenje, utvrđujući pri tome, da su akreditovane laboratorije kršile procedure, primenjivale neadekvatne standarde merenja ili su se koristile pogrešnim metodama i pokazateljima, odnosno da su manipulirale podacima.

Dakle, postoji sumnja da merenja zračenja nisu adekvatna, pored navedenih razloga i zato što u trenutku kada se meri, ne znači da će ta vrednost biti i onda kada antena bude u toku rada. Znači mi ne možemo meriti kad hoćemo, nego pozivamo akreditovana tela, a ta akreditovana tela su već u zavisnoj, odnosno interesnoj relaciji s institucijama državne uprave i privrede. Stoga građani opravdano sumnjaju u tačnost njihovih elaborata i merenja.

Briga i strah za zdravlje članova svojih porodica neke naše sugrađane opredeljuje čak i da se isele iz svojih domova, iz stanova i kuća.

Tako je još jedan od učesnika u razgovoru na javnoj tribini, Dragan sa Telega, odlučio da se odseli, jer je operater mobilne telefonije postavio antenu na 10 metara od njegovog stana, a on s pravom

ne želi da dovodi u rizik svoju decu pitajući se da li je to štetno ili ne. On smatra da njegovu porodicu država nije zaštitila i da je praktično omogućila operateru da ih otera sa ognjišta.

Iz navedenih razloga, naše komšije i sugrađani postavljaju opravdana pitanja o stanicama i antenama i opasnostima od njihovog zračenja. Ali umesto da dobiju očekivane odgovore i pomoć, građani se sudaraju sa institucijama države i sa njihovim procedurama koje, kako pokazuju iskustva, čuvaju interes kapitala, odnosno finansijski i poslovni interes operatera mobilne telefonije, umesto da brinu o interesima građana.

Mnogi građani prošli su kroz sve predviđene procedure obraćajući se brojnim nadležnim institucijama, od ministarstva, pokrajinskog sekretarijata, gradske uprave, lokalne samouprave, i samih kompanija, i svi kažu da je sve po zakonu, iako zapravo imamo posla sa deregulisanim poljem u smislu zaštite, sa neusaglašenostima zakona koji definišu ovu materiju, sa selektivnim pozivanjem na procedure i tako dalje.

Čak i u slučajevima kad jedan nadležni državni organ donese rešenje o ukidanju rada antena, drugi ne ukida njihov rad, već produžava rokove emitovanja u nedogled, iako raspoloživa dokumentacija ukazuje da su mnoge bazne stanice postavljene bez građevinskih dozvola, bez dozvola za rad, i bez studije o proceni uticaja na životnu sredinu. Ne poštuje se ni minimalna udaljenost postavljanja antene na 15

metara od stambenog okruženja, dečijih vrtića, bolnica, škola.

Naši sugrađani iz Kasapinovićeve ulice su, nakon dve godine iscrpljujuće borbe sa operaterima i institucijama sistema, konačno dobili zvanično rešenje kojim se ukida sva dokumentacija koju je jedan od operatera mobilne telefonije podneo za uključivanje antene na krovu njihove zgrade. Budući da taj operater nije imao potpunu dokumentaciju, bio je obavezan da, prema navedenom rešenju, isključi tu antenu, a kako je to rešenje konačno, operater više nije imao ni pravo žalbe.

Međutim, pošto se niko nije pojavio da isključi spornu antenu, stanari iz Kasapinovićeve su se obratili inspektoratu za zaštitu životne sredine, sa rešenjem i sa pitanjem ko je nadležan da isključi antenu. Na svoje pitanje nisu dobili očekivani odgovor. Inspektor je izjavio da mora prethodno da se konsultuje sa pravnom službom inspekcije...

Dodajmo da eventualno podizanje tužbi ojađenih i osiromašenih građana protiv operatera mobilne telefonije nije dobro rešenje za građane, jer se radi o bogatim i moćnim kompanijama koje stoga sa lakoćom angažuju timove vrhunskih advokata da štite njihove interese u močvari neadekvatnih propisa i neujednačenih tehničkih normativa koji regulišu ovu oblast u Srbiji.

Sve navedeno pokazuje neprihvatljivu indiferentnost države i nebrigu njenih institucija i službenika za suštinske interese svojih građana, među kojima je zdravlje

jedno od najvažnijih. Građani ne moraju da se bave istraživanjima iz oblasti biofizike ili medicine, ne moraju da osnivaju nikakva istraživačka tela i komisije, ni da organizuju konferencije da bi došli do odgovora za koje su životno zainteresovani.

Njihovo je pravo da izražavaju sumnju u stručno neutemeljene, a politički i interesno zasnovane, tvrdnje da zračenja stanica i antena nisu štetna.

Naši sugrađani koji se bore protiv nepropisnog postavljanja i zračenja stanica i antena u blizini njihovih domova, škola, vrtića i bolnica, izjavili su da se osećaju usamljeno i nemoćno – poniženi između Scila i Haribda, institucija države i kompanija, između neadekvatnih propisa i njihovog selektivnog sprovođenja, odnosno između nebrige države da odlučno zaštiti svoje građane i makijavelistički bestijalne pohlepe kompanija operatera mobilne telefonije.

Kako sada stvari stoje, budžet koji pune operateri, i stoga i sami takvi operateri, državi su važniji od života i zdravlja njenih građana.

GDE JE REŠENJE?

Za državu i njene institucije mora biti obavezujuće da svojim autoritetom pruža jasne odgovore uznemirenim građanima, i da nedvosmisleno saopšti da zračenja baznih stanica i antena mobilne telefonije nisu štetna po zdravlje ljudi. Takođe, nadležne državne institucije su obavezne i da beskompromisno sprovode odredbe pozitivnih zakonskih propisa koji regulišu ovu oblast, a ne da, zbog punjenja državnog budžeta, drže stranu operaterima mobilne telefonije koji, upravo nepoštovanjem propisa, ugrožavaju zdravlje građana. Konačno, iskustva i strahovi nas građana u vezi sa tim zračenjima moraju biti obavezujući i za organe lokalne samouprave u meri da zajedno, kao partneri, uradimo nešto u interesu stanovnika lokalne i eventualno šire zajednice, posebno zato što lokalna samouprava podrazumeva opštinske institucije, mesnu zajednicu i skupštine stanara kao jedno telo.

Međutim, za uspeh u ostvarivanju održivog modela plodonosnog partnerskog odnosa država-građani (javna vlast-civilno društvo), veoma je važna i građanska aktivna participacija u cilju postizanja veće vidljivosti u javnosti, i na taj način u

svrhu realizacije kvalitetnije prezentacije i nalaženja zadovoljavajućih rešenja za sopstvene i lokalne probleme. Neophodno je da kao građani shvatimo da ćemo pred institucijama i organima vlasti daleko više postići međusobnim udruživanjem nego kao usamljeni pojedinci.

Udruživanje, kako ga mi mislimo, ne svodi se na postojeće modele organizovanja zasnovane na klasičnim obrascima društvenog delanja i političkih partija, nego upravo izvan državno-partijske politike, odnosno na distanci prema svim postojećim oblicima organizovanja koji istovetno ulaze u oblik političkog i proceduralnog odlučivanja koje se poziva na kompetentnost. Kao građani i stanari, dovoljno smo kompetentni u stvarima kolektivnog života i stanovanja da nam ničija stručna pomoć nije potrebna da kažemo šta nas muči i da zahtevamo odgovore. Naše shvatanje dobro organizovanog udruživanja građana temelji se na ideji angažovanog samo-organizovanja i na politici internog mišljenja i subjektivacije samih aktera okupljenih oko artikulisanja i rešavanja određene singularne situacije ili problema.

Veliki broj pitanja i problema dobrog organizovanja javlja se već na nivou skupštine stanara. Prihodi od mobilnih operatera mogu biti unosni i korisni za održivost neke zgrade, ali su često i uzrok podrivanja unutar i između skupština stanara što za posledicu donosi podele, nesaglasnosti, zloupotrebe i tužbe, kako između skupština, tako i između stanara i operatera.

Budući da su evidentne zloupotrebe prava i procedura u slučajevima gde su operateri mobilne telefonije sa skupštinama stanara sklapali ugovore o postavljanju antena na bazi falsifikovanih potpisa vlasnika stanova (kao u slučaju Kasapinovićeve), to pokazuje da je suštinski važno i da skupštine stanara budu dobro organizovane kako bi mogle da precizno artikuliraju sopstvene interese i da ih uspešno brane. Dobra organizovanost skupština pretpostavlja uključivanje što većeg broja stanara u procese odlučivanja kao i funkcionisanje na solidaran i transparentan način, da bi skupština mogla da efikasno donosi odluke koje idu u prilog stanarima, odnosno da odbije one ponude koje nisu u njihovom zajedničkom interesu.

Iz analize primera nekih nelegalno

postavljenih antena lako se može izvesti zaključak da je dobra organizovanost skupštine stanara mogla da spreči njihovo postavljanje – antene se ne mogu postaviti ako stanari ne daju saglasnost.

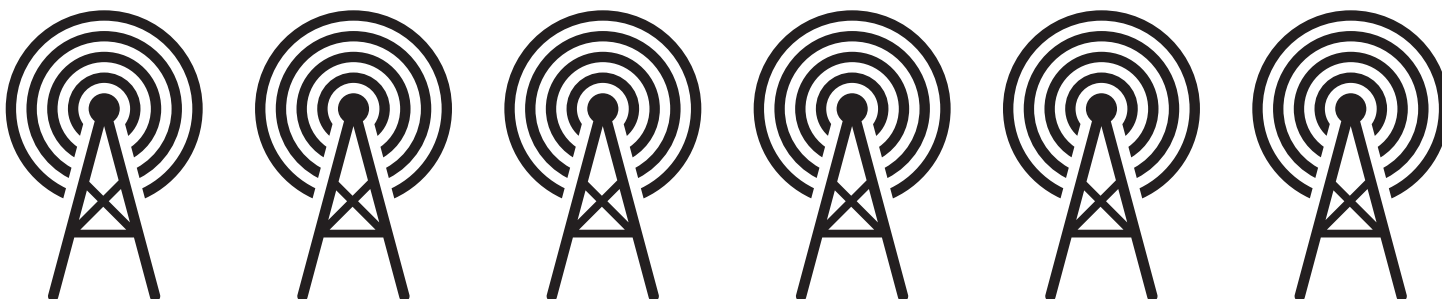
Naši sagovornici, komšije i sugrađani, žele da grad Novi Sad donese kvalitetne propise (kakvi sada ne postoje), a koji bi se odnosili na postavljanje baznih stanica i antena i kojima bi se precizno uredilo i kontrolisalo emitovanje zračenja.

Pominjani učesnik tribine, Dragan sa Telepa, koji je odlučio da se odseli iz stanina da bi zaštitio svoju porodicu, odnosno decu od izlaganja pogubnim zračenjima antene, izjavio je da je njegova želja: „... da se izborimo, mi kao ljudi, za jedan gradski propis. Ja mislim da to nije uopšte nešto nerealno. Ima ga Beograd ima ga Niš, ima ga Valjevo, ne znam zbog čega Novi Sad ne bi imao gradski propis koji bi regulisao ovu oblast gde bi to bilo malo uređenije i gde bi možda neki 'mali' ljudi imali način da se zaštite”.

Mi mislimo da je preduslov za ostvarenje te opravdane želje međusobno povezivanje napora u pravcu zajedničkog rešenja problema, odnosno međusobno podsticanje i ohrabivanje u smeru stvaranja jedinstvenog fronta saradničkih mreža, dobro organizovanih, udruženih građana, na načelima o kojima smo ovde već pisali, kako bismo bili u povoljnijoj poziciji da u pregovorima sa gradskim vlastima i institucijama sistema zajednički kreiramo propise, kao i da efikasnije vršimo stalne pritiske na vlast da odgovorno radi svoj posao. Inicijative građana treba da idu i šire, u pogledu zahteva za kreiranje trajno održivog mehanizma za dijalog između države i civilnog sektora i za njihovo međusobno uvažavanje.

To su, kako ih mi vidimo, mogući putevi i načini da, kao građani, odgovorno ostvarujemo svoja ljudska i ustavna prava, pa tako i pravo na zdravlje. Sve to treba da činimo i sa motivom da bismo znatno umanjili rizik da mi i naše porodice budemo, kao što sada jesmo, žrtve državnog budžeta, kompanija i njihovih krvavih profita, odnosno da bismo se zaštitili od samovolje vlasti i institucija sistema, samovolje koja je bar jednako pogubna kao elektromagnetna zračenja baznih stanica i antena.

B. K.

DaNS као МЕСТО МИШЉЕЊА, СУСРЕТА И ОДЛУЧИВАЊА

Група људи окупљених око Билтена 'Станар' од почетка је показивала заинтересованост за стање и дешавања у Друштву архитеката Новог Сада (ДаНС), препознавајући у овом удружењу природног савезника у бављењу проблематиком становања. Паралелно су се дешавале и промене у самом ДаНС-у, из потребе да се искористе могућности које он пружа за сусретање његових чланова, како би, кроз садржајнији рад и само-оснаживање једног оваквог струковног удружења, оно могло да активније учествује у грађанским иницијативама које се тичу простора.

Препреке на овом путу су се тицале, пре свега, посустале виталности не само ДаНС-а него и свих струковних удружења, услед губљења јасне визије о начину њиховог рада у последњих пар деценија. Укратко, стање у струковним удружењима је увелико зависило од њиховог сналажења у ситуацији зависности од државе или тржишта. Тако смо, само ове године, у граду имали три случаја да су се струковна удружења нашла пред избацивањем из својих просторија због дуговања према граду (Савез удружења ликовних уметника Војводине, Друштво књижевника Војводине, те Фото, кино и видео савез Војводине). Услед решавања вечито горућих питања њиховог опстанка, остајало је мало простора да се преостала енергија чланства усмери ка промишљању могуће нове улоге струковних удружења у друштву.

Што се тиче архитектонске струке, њени проблеми се тичу и губитка њене некадашње партнерске улоге држави у планирању и изградњи простора. Уређење простора је по дефиницији сведруштвени пројекат око ког би морале бити ангажоване шире друштвене снаге путем мреже својих институција, а ову мрежу пружа управо држава. Ако не говоримо о појединачним приватним пројектима, историјски је архитектура била потребна држави у стратешком промишљању простора, док је држава била потребна струци како би се стручни ангажман уопште материјализовао у простору. Данас је ових институционализованих веза струке и државе све мање и углавном представљају реликте југословенских пракси.

Такође, нестала је некадашња модернистичка аура „архитекте-ствараоца“ као јавног интелектуалца, иако и даље постоји латентно очекивање јавности да ће архитекте бити заштитници јавног интереса у питањима простора и изградње. Некадашњи статус који је на симболичком нивоу архитектурама давао извандржавотворни статус свакако није адекватна формула за промишљање друштвене улоге архитектата данас, јер води у елитизам и одвајање од шире друштвене базе. Са друге стране, нека нова улога архитектата у друштву данас није ни на видуку.

Сигурно је да су последње законске и институционалне промене које су спроведене зарад реализовања „пројекта“ „Београд на води“ унеле додатни рез од наслеђених улога струковних удружења архитектата у друштву, те се може говорити о својеврсном укидању архитектонске и урбанистичке струке од стране државе, зарад неометаног спровођења просторних политика извршне власти. Организовано суочавање струковних удружења са овим околностима још није покренуто, што није необично с обзиром да су неке од ових организација и активно учествовале у овом пројекту. Ово је било

могуће услед зависности струковних удружења од државе и њиховог заправо преклапања са државним кадровима, што је проблем који је давно био детектован и у ДаНС-у.

Наиме, искуство многих струковних удружења показује да руководство састављено искључиво од јавних службеника доводи у питање независност удружења, јер они због свог посла нису сасвим слободни да одлучују по стручној савести. То је такође изазивало незадовољство код оних чланова који су радили на другим позицијама: на тржишту, за надницу, samozапослени, па и незапослени. Оваква класна анализа има предности у суочавању чланова струковних удружења са својим проблемима јер поједностављује разумевање ситуације. Наиме, на овај начин се пре свега избегава дискусија о индивидуалним могућностима, жељама и спремностима на акцију, те могућа моралисања и прозивања оних колега који изневере наша или јавна очекивања поводом ангажовања око просторних питања. Појединачно, то најчешће и јесу људи са великим знањем који би лично и заступали становишта архитектонске дисциплине у друштвеним питањима, али због опасности по своје послове у јавном сектору они напросто то не могу себи да приуште, те од њих то више не треба ни очекивати.

Императив струковног организовања мора бити неговање аутономног мишљења једне стручне заједнице о себи самој, својој дисциплини, свом организовању и проблемима свог поља, како би се онда на том мишљењу градило свако даље ангажовање, па и оно друштвено и јавно. Ако је мишљење субјективно, „интериоран“ чин једне индивидуе или групе (према Силвену Лазарису, о коме смо већ писали у „Станару“), држањем до тог мишљења се долази до политике. Просто: политика је држање до свог мишљења. Тачка око које се, уз погодне околности, кристалише неко мишљење, по Лазарису јесте место мишљења, на којем се онда инсистира и што онда то мишљење чини политичним.

Ако применимо овај модел на једну струковну заједницу као што су архитекте, морамо утврдити које је то место мишљења у коме се аутономно промишља, ствара и развија архитектонска мисао, дакле цела једна дисциплина. Где је место мишљења архитектуре? Као што смо претходно утврдили, оно тешко да може бити у државним институцијама, јер субјекти тог мишљења тј. стручњаци нису у позицији да независно држе до својих стручних мишљења, тј. да имају своју политику, услед потчињености политици државе. Према томе, то најчешће нису ни оне институције и јавна предузећа која су основана зарад бављења простором и грађеном средином.

Потом, наше место мишљења не може бити ни академија, која функционише по својим устаљеним законитостима која нису погодна за слободно бављење својом дисциплином. Посебно је од увођења болоњских реформи у високом школству приметно да се њихова теоријска и практична продукција руководи пре свега борбом за очување својих појединачних позиција путем наметнуте екстремне квантификације, то јест, бодовања учинка свог рада, што је предуслов опстанка у таквој каријери.

Место мишљења архитектуре је тешко пронаћи и на тржишту. Изгledi за професионално остваривање архитектата који раде у приватним бироима се чине слабијим него икад.

Квалитет архитектонске продукције је последично томе снижен, те се чини да се у архитектонској пракси још увек нису успоставили задовољавајући стандарди који би допринели развоју архитектонске сцене. У случају архитектуре, управо је ова сцена традиционално била битна за развој дисциплине кроз пројектантску праксу и даљу пост-продукцију након изградње објеката (изложбе, салони, часописи, теоријски текстови итд.). У описаним условима и услед непогодности рада на тржишту, ова сцена је данас преслаба да бисмо на њој могли детектовати место мишљења које тражимо.

Кроз овај преглед традиционалних упоришта архитектонске дисциплине можемо већ извести закључак да, уколико желимо да створимо место мишљења једне дисциплине, оно мора бити изван ових структура како би заиста било аутономно у односу на државу, а и тржиште тј. капитал. То нас доводи до тезе да то место мишљења може бити управо струковно друштво, услед његове форме удружења грађана и организације слободно удружених чланова.

Овакве дискусије и анализе које смо спровели међу нама, члановима ДаНС-а, довеле су до дефинисања нових начела на којима смо желели да заснујемо будуће деловање нашег удружења. Ова начела смо понудили чланству у виду програма на редовној скупштини ДаНС-а, крајем фебруара ове године, где су она и прихваћена. Главне ставке до којих смо дошли у том програму за будућност ДаНС-а су:

МЕСТО МИШЉЕЊА – успостављање ДаНС-а као слободног и независног места изражавања архитектонског мишљења, како за чланове, тако и за ширу јавност.

МЕСТО ОДЛУЧИВАЊА – ангажовање ширег чланства у дискусији и одлучивању о раду и програму ДаНС-а, ван основних органа Друштва.

МЕСТО СУСРЕТА – одржавање континуитета редовних сусрета чланства, међусобног упознавања и отворених дискусија о предложеним темама, те ангажовање заинтересованих према заједничким одлукама.

Прихватање оваквог програма довело је до већег ангажовања чланства у активностима ДаНС-а, како старог тако и новог. На пример, уведени су пленуми који се организују када постоји потреба за дискусијом о неким битним темама и актуелним дешавањима у граду. За многе чланове је то био први пут да су имали прилику за активно укључивање у рад удружења, као и у процесе одлучивања. Резултат је такође и овогодишње издање Салона и дана архитектуре, традиционалне манифестације нашег удружења, која је по први пут организована на Железничкој станици Нови Сад, са жељом да се ова полу-празна зграда насели новим јавним програмима у тренутку када јој прети опасност од приватизације. Овом приликом створено је и ново партнерство између архитекта и железничара у граду, са амбицијом да се заједничким снагама приступи борби за очување станичне зграде. Наша жеља јесте успостављање и јачање још оваквих савезништва између ДаНС-а и других актера који се баве простором, укључујући ту коначно и грађанске иницијативе покренуте око питања становања.

А. Б.

Салон архитектуре на железничкој станици Нови Сад. Фото: Бојан Стојковић

KAKO SMO UČESTVOVALI U PROTESTU I INICIJATIVI #podrži RTV

#podrži RTV protestni skup u Novom Sadu. Foto: Nemanja Lauš

PROLEĆE/LETO 2016. GODINE

Učestvovali smo u protestima inicijative Podrži RTV kao građani, ali i kao organizacije čije su aktivnosti i politiku novinari RTV-a, naročito pobunjeni novinari, podržavali dok su imali prostora da rade svoj posao. Dakle, bili smo u saradničkom i otvorenom procesu i odnosu, i zbog toga smo imali potrebu da ih podržimo, u trenutku kada su njihova radna mesta i stvaralački prostor bili ugroženi. Prvo pitanje na koje smo naišli je kako učestvovati i na koji način podržati? Na koji način, i u novoj situaciji, može da se napravi korak dalje od opisanog reciprociteta podrške kakvu smo praktikovali do sada i u tada postojećem odnosu (novinara javnog servisa i udruženja građana koji se bave lokalnom problematikom i aktivizmom)? Kako je moguće sresti se, a da to bude van režima naizgled zajedničkog, a često individualnog ili pak nedovoljno *uvezanog* delovanja? Kako proces podrške funkcioniše i da li je u njemu reciprocitet i dalje aktuelan? Ako jeste, on je takve vrste da ne priziva sameravanje angažmana, već podjednako učestvovanje i međusobno ohrabrivanje. I konačno, ukoliko postoji mogućnost da su ne potpuno identične politike i načini delovanja u igri, šta bi u tom slučaju značilo i bilo potrebno da se napravi zajednički prostor politike i mišljenja?

U tom smislu, za nas je vrlo bitno najpre se sresti i razgovarati, što smo i učinili. U više navrata smo pričali sa novinarima, kako bi iz prve ruke i iz njihovog primarnog iskustva saznali detalje o

dešavanjima na RTV-u, i u inicijativi *Podrži RTV*. O konkretnim dešavanjima i preduzetim koracima, ali i o afektima, nesigurnostima, subjektivnostima i mišljenjima koja su podjednako važna, ili čak važnija, od onoga što je sa protestne bine bilo moguće čuti. U okviru tih kratkih susreta, a svakako i nakon njih, u dugim diskusijama među sobom, razvili smo za nas nove uvide o poziciji borbe novinara, o širem ambijentu te borbe, o ostvarenim vezama sa ostalim organizacijama (udruženjima) i sličnim dešavanjima (pre svega ovde mislimo na inicijativu *Ne da(vi) mo Beograd*). Prvi od tih uvida jednim delom pobija generalne kritike protesta koje vide manjak njihove *politizacije* – politizacije, koja se ne odnosi na partijsku politiku, već na levu politiku bez da njeni zagovornici, koji uglavnom dolaze iz akademskog diskursa, razvijaju bilo šta dalje o takvim potencijalnim orijentacijama. Delom pobija, a većim delom afirmiše činjenicu da se pobunjeni novinari kroz borbu za radna mesta bore za svoj posao, i to u jednoj javnoj ustanovi države. U ovome ne vidimo partikularnost interesa male grupe ugroženih, već univerzalnost principa i borbe kojim bi svako mogao da se rukovodi, na svom radnom mestu i van njega, praveći prostor za rad i stvaranje novih solidarnih odnosa. Deo toga svakako jeste i odbacivanje režima nepotizma, neprincipijelnosti i partijskih interesa koji su preplavili javne institucije, u kojima zaposleni više ne mogu to da budu ukoliko ne podlegnu upravo ovim režimima, a da rade pod njihovom dominacijom već odavno ne mogu. To se tiče i ne-

zaposlenih i udruženih građana, koji u domenu civilnog društva, koje i postoji na način udruživanja građana, ne treba da podležu ovakvim institucionalnim pritiscima i režimima, niti da, na imaginarnom nivou, njima naseljavaju sopstvene prakse. U tom smislu, organizovanje protesta i inicijativa *Podrži RTV* neposredno je uticala na pokretanje *Inicijative nezavisne kulturne scene Novog Sada* koja se bori za poboljšanje uslova delovanja udruženja građana i strukovnih udruženja u polju kulture i umetnosti. Kako će se ove inicijative dalje razvijati, ostaje otvoreno, a znamo da otvorenost znači uporan rad na njima i razvoj politike u prostoru ovih novih organizacija.

Ali, zadržimo se na poziciji novinara i njihovog rada u javnoj instituciji, čiji princip može da ohrabri zaposlene u drugim javnim ustanovama države, koji pate pod politikom stranačkih interesa i nepotizama, da se bore za sopstvena radna mesta i da s tim krenu iz subjektivne i angažovane pozicije. Dakle, svako na svom mestu rada, stanovanja i života, što ovaj princip čini pozivom i ohrabrenjem drugih, i nalazi se izvan uopštavajućih argumenata kakav je onaj za *javni interes* koji deluje kao da pripada svima, a zapravo pripada domenu države, dok je sadržina njegovog pojma upravo da ga država retko poštuje i ostvaruje. U tom smislu, i u smislu nadovezivanja ovog principa, prevazilaženja ograničenja protesta, širenja i osnaživanja *protestnog jezgra*, moguće je krenuti tragom članova novog Upravnog odbora RTV-a i videti da li, i kojim javnim institucijama upravljaju. Ako su pristali da legitimišu urušavanje RTV-a, s punim pravom je moguće postaviti pitanje šta rade u institucijama kojima upravljaju, i da li u njima ima onih koji zbog toga trpe i koji su nezadovoljni, jer, kao ni novinari RTV-a, ne mogu da rade svoj posao u toj instituciji i radna mesta su im ugrožena. Tim tragom, mi bismo mogli da identifikujemo bar jednu javnu instituciju čiji je upravitelj član UO RTV, što bi mogao da bude dovoljan podstrek za zaposlene u toj instituciji da urade nešto po pitanju sopstvenih radnih mesta, a neki od njih već učestvuju i podržavaju borbu novinara i inicijativu *Podrži RTV*. U smislu univerzalizacije pozicija i principa, takođe smo govorili da je potrebno insistirati na angažovanom, a manje na profesionalnom i objektivnom novinarstvu, pa čak i kritičkom, jer smo već uvideli da su pobunjeni novinari RTV-a svojim radom kritikovali vlast bolje i učinkovitije od same partijske opozicije. Iako su iz režima vlasti i vladajuće partije često svedeni, u pokušaju denunciranja, na opozicionu igru, novinari su je u svom radu daleko prevazilazili. Objektivnost priziva naučnost, a to bi značilo i insistiranje na određenom sistemu znanja kao jedinom poretku mišljenja koje polaže pravo na ispravnost. Zato je potrebno pozivati se na angažovanost jer ona raspršuje jedinstvenost i dominaciju bilo kog poretka mišljenja i znanja, i otvara put ka isticanju da postoji mnoštvo podjednako važnih mišljenja, što može biti put na kome je zajedničko promišljanje i delovanje – moguće.

Refleksija učestvovanja u protestu ne bi trebalo da ima prizvuk ni instrukcije niti apela i ubeđivanja, već je potrebno napraviti prostor za cirkulaciju uvida organizatora, učesnika i onih koji su proteste podržali. Šta to znači? Uvidi su delimično cirkulisali jer smo govorili na protestu. No, takav oblik govora i izlaganja prilično odudara od politike kojom se bavimo, jer nešto što je princip mišljen na način da treba da cirkuliše među učesnicima protesta i organizatora, da se deli, argumentuje i razvija, lako postane parola. A o paroli se ne diskutuje, ona agituje ili ne, gde bi naredno pitanje bilo: na koji način (agituje)? Delimično su cirkulisali u razgovorima sa novinarima, najviše na tribini koju smo organizovali na Detelinari („Razglednica sa RTV-a”), no u smislu učestvovanja u podršci inicijativi a onda i u organizaciji protesta, a to bi najpre bilo pravljenje prostora za upoznavanje taktika delovanja i mišljenja svakog od učesnika organizacije protesta, što bi za nas značilo da umesto organizovanja protesta krenemo u organizovanje *protestne organizacije* – permenantnog procesa sagledavanja situacije i problema u kojem se nalazimo

i pokušaj da se oni reše na osnovama solidarnosti uz diskusiju i donošenje odluka u svakoj novoj situaciji.

JESEN 2016. GODINE

Nakon iskustva učestvovanja u protestu i nakon okončanja protesta, bar u prvoj fazi, u julu ove godine, novinare i javni medijski servis RTV su zadesile mnoge neprilike. Neke od novinarki i novinara i bivših urednika programa, koji su pokrenuli inicijativu *Podrži RTV* i proteste, odlukom novog rukovodstva premešteni su na Radio Novi Sad, honorarni saradnici nisu dobili priliku da nastave rad, a ukinute su mnoge autorske emisije – „Prostor i ja” koja je podržavala našu lokalnu inicijativu, kao i druge – otkazani su započeti istraživački projekti koji su ovaj javni servis i činili angažovanim, nakon čega je jedna od novinarki dala otkaz, a otkazano je emitovanje serijala „Ljudi i svedočanstva” Fonda za humanitarno pravo, producirane sa regionalnim nevladinim organizacijama. Poslednje navedeno odražava negativne posledice promena na javnom servisu i na civilno društvo. Ovi teški procesi bi mogli da obeshrabre mišljenje i borbu ukoliko se posmatraju kao odnos uzroka i posledice, kao reakcija države tokom i nakon protesta. Međutim, ne treba zaboraviti da inicijativa i protesti jesu pokrenuti organizovanjem ugroženih novinara i njihovim smenama i sa uredničkih mesta. Niti ovi procesi treba da obeshrabre princip borbe svakoga na radnom mestu i van njega, u doba koje je preplavljeno partijskim i partikularnim interesima, koji, a sada je to sasvim jasno, onemogućuju rad ljudi u javnim preduzećima i institucijama. Dakle, država-partija je već krenula u ofanzivu, a mi nadalje možemo misliti poziciju konfrontiranja i antagonizma naspram države, kao i o onome što bi trebalo stvarati kao prostor mišljenja i politike koji naveliko izostaju iz mnogih sličnih praksi danas.

Ono što je, pored ostaloga, u toku protesta učinjeno jeste da je podnešena je tužba vezana za situaciju na RTV-u Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu uz podršku NDNV-a (Nezavisno društvo novinara Vojvodine), a detalji oko podnošenja tužbi i sudskih procesa u okviru ove medijske kuće među zaposlenima ostali su nam nejasni, kao i uloga sindikata koji bi trebalo da štite prava zaposlenih. I nakon i u toku tih procesa, inicijativa je živa na način oglašavanja i informisanja (uglavnom putem društvenih mreža) o tim procesima, i nedavno je objavila svoj proglas i poziv građanima da potpišu peticiju podrške. Ovim proglasom dosadašnja *inicijativa* je nazvana *pokretom* „Podrži RTV”

► i u osam tačaka je iznela svoje buduće smernice. Njemu je pridružena mogućnost potpisivanja peticije, a kao donosioci proglašeni su potpisnici, građani i organizacije okupljeni oko Pokreta „Podrži RTV”¹. Pored ponavljanja zahteva inicijative koji su oformljeni tokom protesta, proglasom Pokret poziva na očuvanje „demokratskih procedura i vrednosti, ljudskih i građanskih prava”, ali i na rad na razvoju „modernog sindikalnog organizovanja” u RTV-u, kao i da će „aktivno raditi na unapređenju komunikacije [između] inicijativa i pokreta” koje se paralelno razvijaju u zemlji. Na kraju, Pokret „Podrži RTV” planira unapređenje svoje unutrašnje organizacije koja će omogućiti „najširu participativnost i demokratičnost u donošenju odluka i realizaciji aktivnosti”.

Podržali smo i podržavamo novinare koji se bore za svoja radna mesta i pošten odnos prema svom poslu organizovanjem protesta. S obzirom da nam primarno iskustvo rađa sa stanarima i skupštinama stanara na Detelinari kazuje da je mobilisati

¹ Proglas Pokreta „Podrži RTV” i mogućnost potpisivanja peticije nalaze se na adresi: http://www.peticije24.com/proglas_pokreta_podri_rtv

ljude teško, iskustvo učestvovanja u inicijativi *Podrži RTV* nam pokazuje da je protestom mobilizacija uspela do izvesne mere da se ostvari. Međutim, u tome se takođe ispostavilo da je *protestna organizacija* na samom početku, jer nije bilo vremena za iscrpnije susrete sa novinarima a onda i sa drugim akterima koji ih podržavaju, pre svega sa organizacijama civilnog društva i udruženjima novinara, jer su novinari morali da nastave da rade svoj posao sada pod bitno izmenjenim okolnostima i da uz to organizuju proteste. Dakle, imamo pobunu novinara zbog radnih mesta i uslova u kojima obavljaju svoj posao, zatim protest, a onda i nemogućnost *protestne organizacije* upravo zbog borbe za očuvanje radnih mesta. Ovo je tautologija, da ne kažemo dijalektika koja organizuje igru afirmacija i negacija i raspoređuje opozicije, iz čega zasigurno treba izaći i prihvatiti da se otvoreni jedni prema drugima nalazimo na novom i otvorenom terenu u kome bi, pre svega susreti, a onda i novi principi, bili mogući za uspostaviti. Nadamo se da će Pokret „Podrži RTV” ubuduće raditi na pravljenju prostora upravo za ovakvo delovanje. U tome ih podržavamo.

В. Џ.

Интервју са Марком Јаковљевим о иницијативи #подржи РТВ

ИЗМЕЂУ ОБЈЕКТИВНОСТИ И АНГАЖОВАНОСТИ

Дана 3. јуна 2016. године, разговарали смо са гостом Марком Јаковљевим, новинарем и чланом иницијативе-покрета „Подржи РТВ”, о томе како се одржани протести грађана, због политички мотивисаних смена и оставки у том јавном сервису, сагледавају из угла организатора протеста. Разговарали смо и о учесницима протеста, о захтевима иницијативе, као и о другим организационим аспектима протеста, што су информације о којима немамо прилике да читамо у медијима. То су знања која нас интересују у контексту нашег рада и ангажовања у правцу међуорганизацијске сарадње и подршке грађанским иницијативама и покретима, с идејом доприноса оснаживању цивилног друштва.

Ко учествује у организацији протеста?

Новинари, уредници и водитељи РТВ-а, махом из информативне редакције јер су они највише погођени, док се остали само по савести прикључују. Мали број њих се прикључио из мањинских редакција. Углавном анимирање радника иде тешко, и углавном су се окупили они најугроженији. Потом смо директно контактирали удружења новинара, НУНС и НДНВ су наше залеђине. Такође се прикључило и неких двадесет невладиних организација (њихова листа се може наћи на званичној ФБ страници *Подржи РТВ*), док се ниједан синдикат није прикључио.

Како су формиран захтев и ко учествује у њиховом креирању?

Писмо захтева је саставила оперативна група од 10 људи. Затим смо ишли од човека до човека и тако скупили 120 потписа. Захтеви су достављени званично на писарницу, управном одбору и директору, а и медијима и удружењима новинара. И када се вест о нашим захтевима и сменама раширила, организовали смо састанак како би видели шта ћемо у случају да се не испуне захтеви. На састанку се окупило око 100 људи са различитих позиција, како они са врха, тако и они ниже. Неки људи са врха су сами дали отказе након смене Слободана Арежине, програмског директора – вероватно су добили друге понуде. Али сам састанак је представљао рез, јер су ново-постављени остали да раде, док су остали дошли на састанак, након чега је уследио позив секретарице да протестна група дође на састанак код директора.

И да ли се тај састанак одржао?

Јесте. Састанку су присуствовали и ТВ Н1 и Радио Слободна Европа, због чега је директор морао да да изјаву, иако је руководство претходно то одбило. На састанку се, приликом читања и записивања захтева, много ствари избацило и заменило, искривила се суштина захтева, и било је јасно да ћемо морати да организујемо протест.

Дакле на листи вас је 120 потписника од 500 запослених?

Не, има 1300 запослених укључујући телевизију, радио, Студио М, администрацију... Дакле, 120 је потписало протестно писмо којим смо тражили објашњења за смене које су се догодиле преко ноћи.

Колико је људи смењено?

Смењено је 14 људи: новинара, уредника и водитеља. Али то је само почетак. Емисије попут „Радара”, којем истиче уговор, ће бити укинуте, затим дописништво у Београду, јер је наводно скупно а имамо РТС, затим дописништво у Бриселу... Дакле, њихови аргументи су штедња јер се наводно трошило немилице, и пребацују нам да нисмо били објективни. Проблем је у томе што је систематизација рада лоше урађена и људи су незадовољни, јер их има пуно са платом од 25.000 динара, и они се нису придружили протесту јер су кивни мислећи да директорат није ништа урадило у њихову корист. Али они не схватају да се систематизација радила 10 година, и да иза ње стоје синдикати који су преговарали, а нису ништа урадили и остале су мале плате. И они сада хушкају раднике са минималцима да је одговорно досадашње уредништво.

Дакле радници су изманипулисани јер не знају које су процедуре на снази?

Марко Јаковљев говори на трибини #подржи РТВ на Детелинари

Јесте, систематизација није ништа добро донела.

Који уредници су смењени?

Смењени су уредници „Јутарњег програма”, „Новосадских разгледница”, „Дневника” и „Војвођанског дневника”.

Каква је атмосфера у предузећу?

Највећа проблем је у томе што је све ново изграђено на РТВ-у нестало преко ноћи. Тај раскол је микро пример како започињу грађански ратови. Људи пролазе ходницима, не гледају се. Највећи раскол је између старе гарнитуре и нових, младих људи који су дошли. Нико тим људима није рекао да не могу да раде, већ их је конкуренција истиснула. Дошли су људи који знају да раде, млади са факултета, и који хоће да раде. Они су се увредили и дигли носеве и тако су се створиле две стране. Ми смо од почетка протеста гледали да ствари не постављамо лично, већ да истичемо принцип професионалности. Како се притисак повећавао, а вероватно се није очекивао никакав отпор, пребацило нам се да нисмо били објективни.

Дакле професионализам наспрам објективности?

По новом руководству, ми нисмо били објективни, и пребацило нам се да је на РТВ-у деловало као да ништа у нашој држави није лепо. И ту је био проблем. Знали смо да морамо нешто да урадимо, али смо били сами. Нико од нас није члан синдиката, а 90% људи је дошло директно са факултета, без партијског посредовања. Е сада, има ту људи са врата за које ја не могу да гарантујем. На протестној листи нас је 120 потписника и не можемо да гарантујемо за свакога, али смо преузели тај ризик. Ми знамо за

шта се боримо, и свако ту има свој интерес у складу са својом савешћу. Због тога инсистирам да се на протестима нагласи да се нико не аболтира од непословања, грешке, јер увек се може десити да испливају прљави уговори. Наши принципи су дакле професионални.

Да ли имате подршку политичара из опозиционих партија?

Ми смо знали да ће бити злоупотреба од стране политичких партија. Неке су јавно заговарале да њихови симпатизери на протест дођу у обележјима странке, а у случају да се ми као организатори оградимо од њих онда то значи да нам њихова помоћ није ни потребна, дакле, чиста уцена. Неке су звале са питањем да ли је неопходно да пишу саопштења да протест не организују чланови њихове партије. Рекли смо да не желимо то. У суштини смо одбијали било какву комуникацију са партијама. Међутим, политичари су ипак дошли на протест.

Али без обележја?

Без обележја, али су били у првим редовима да се сликају. И било је смешно, јер су се многи учесници протеста удаљавали од политичара како не би били усликани са њима. Међутим, то је било штетно по протест јер су режимски медији искористили њихово присуство и ставили их у први план. Тако је и нова уредница наложила да у јутарњем програму иде вест о „хајци” новинара на ново руководство, а да се при том ни не спомене протест. Такође су правила прилог шта политичари мисле о сменама на РТВ-у, што је против закона. Политичари не би смели да се јавно изјашњавају о јавном сервису, јер то представља ди-

ректан притисак. У најтежој ситуацији су били новинари који су потписници писма, а остали су да раде и морали су да праве извештаје са протеста по инструкцијама, чак су им долазили и у монтажу са захтевима да у прилогу морају да истакну политичаре, што су они успели да одбију. Међутим, уредница је на прилогу налепила најаву да је одржан протест на ком су присуствовали... и онда су ишла имена политичара, и тако је практично дезавуисан прилог.

Дакле, праве се притисци како би се побунама скрајнуо грађански карактер и намеће им се политичко-партијска конотација. И ту је инфлација политичког деловања, а што се види у томе да власт нема проблем да побуну припише опозиционим партијама. Ми смо се питали шта би то било „професионално” новинарство, принцип за који се ви залажете. Ми смо у вашој борби видели пре свега борбу за ваша радна места, да их осмислите и направите, јер сте једно време радили на миру. Чак и да претпоставимо да сте сви дошли у претходној смени кроз партију, реална ситуација на терену је та да су бивше водеће партије толико ослабљене да су спремне да праве договоре са влашћу, док ви отворено критикујете власт, а они то отворено користе и преко вас врше притисак. И ту је суштина политичког појма објективног, јер сте критички настројени.

Јесте, али ми то радимо без вулгарног политичког интереса.

И ту лежи права политика коју ви доживљавате као професионалност. Ви сте уградили ту читаву вашу егзистенцију. Имали сте у виду углед телевизије чија је гледаност расла, имали сте слободу квалитетног рада, добро сте сарађивали, и у том смислу браните професионализам, а не апстрактни професионализам, непристрасни, научни. По нама, ваше новинарство је пре свега ангажовано, и критички се односи, како према власти и опозицији, тако и према јавности. Дакле ви се борите да на активистички начин браните ваше позиције и друштво тако што ћете поставити суштинска питања.

Управо то. Објективност као таква не постоји. Ви видите како власт поставља принцип „објективности” управо кроз монтирање ситуације постављајући опозиционе политичаре у први план, док се она повукла. И она на тај начин користи ангажовано новинарство. Политичарима су прави непријатељи грађани. Њима не смета да се чује и „друга” страна, односно опозиција, напротив. И тако се симулира реалност.

Какву помоћ добијате од других организација?

▶ Махом правну помоћ. Синдикат „Независност” и НДНВ нам помажу у припремању тужби. Одлучили смо да са тужбама идемо принципијелно, грађански, корак по корак. Поднећемо колективне тужбе, али не против предузећа, већ само против одговорних. Имамо и сарадњу са „Новосадском новинарском школом” која прати све емисије од првог дана смене и прави њихове евалуације. Такође спремамо и индивидулане тужбе за клевету јер је ново уредништво изнело низ неистина везано за поједине новинаре приликом давања изјава за медије.

Какве су реакције гледалаца, оних који прате програм РТВ?

Људи су незадовољни. Гледаоци шаљу коментаре, негативне критике на вести и на програмску шему, на шта им ново-запослени одговарају да они који неће да гледају и они којима се програм не допада, могу да промене канал. Уобичајена реакција гледалаца на тако омаловажавајући однос је да они плаћају претплату и да зато имају права да критикују програм, и да је минимум коректности да буду саслушани о свом мишљењу, а не да буду упућивани да мењају канал.

Како ће се протест даље развијати? И које облике притиска ће укључивати, или ће они пак ићи паралелно са протестом?

Ситуације је таква да је потребно да се, са уже струковног нивоа како је до сада функционисао, протест трансформише и да се организационо базира на ширем грађанском учешћу, односно да се шири јавност генерише на принципима које је покрет усвојио, будући да је притисак и реакција власти и режим-

ских медија усмерена на преузимање и контролу јавног сервиса. Мислим да је интензитет и опасност од тих притисака у обрнутој сразмери са снагом протеста и обимом његове експонираности у јавности. Стога је неопходно наставити рад на анимирању људи, на ширењу правих информација и на одржавању тензије постигнуте на досадашњим протестима, као и на развијању и јачању протеста на постојећим принципима, али на другачијим основама.

Где планирате акције и са ким?

Покрет комуницира са Независним Удружењем Новинара Војводине, са организацијама и иницијативама цивилног друштва као што је рецимо „Не да(ви)мо Београд”, али не преко неке заједничке колективне платформе и акција, него преко појединачних контаката. Недостаје димензија заједничког организовања и промишљања шта и како радити даље и како ширити протест. Дакле, постоји идеја да се направи састанак са грађанским иницијативама и невладиним сектором.

Будући да је евидентна инертност или замор људи у погледу мобилизације за генерално велике протесте и шетње који имају централизован организациони приступ, да ли мислите да би, уз такав постојећи модел организовања протеста, било прихватљиво размишљање о успостављању децентрализованог начина организовања као дела целокупног покрета, који би могао да континуирано укључује локалне целине или квартаве у граду који би представљали пунктове за мале митинге, трибине и акције на јавним местима у локалу, и за разговоре са грађанима и

локалним иницијативама, а према договореним темама (нпр. „подржи РТВ на Детелинари”), у шта би могли бити укључени и постојећи организациони формати и иницијативе у граду што би обезбедило међусобну подршку и посвећеност заједничким и партикуларним активностима?

Идеја је добра, на тај начин би, рецимо, и грађани и иницијативе са Салајке чули да се нешто дешава. За сада се срећемо повремено, немамо континуиране ни проширене сусрете будући да је протест већ прерастао наше организационе капацитете, али размишљамо у том правцу. Реализација идеје би допринела сусрету људи препознатљивих у јавном простору, на пример новинара или водитеља, са грађанима са локала што би омогућило иницирање разговора и програма на теме за које су људи са локала заинтересовани. Добро би било да наш садашњи протест добије више димензија, да се не би све svelo само на шетње, него да се изнађу другачији модели деловања, да се протест прошири на организације и удружења грађана и њихово узајамно повезивање, на фронт акција и аргументованих дебата, да се можда укључе уметници и други актери, што би све допринело да се људи међусобно боље разумеју и да организованије и ангажованије реагују на проблемске ситуације. Мислим да је протест донекле прерастао у протест грађана, и у мери у којој се они буду укључили зависиће и успешност протестних активности, односно повећаће се вероватноћа испуњења очекивања јавности и грађанских захтева.

Разговарали: уредници и редакција билтена „Станар”

Radio emisija „Stanar” – urednički osvrt

DA LI NAS NEKO ČUJE?

U okviru projekta „Lokalne politike i urbana samouprava” oduvek je bilo aktuelno pitanje medija i njihovog odnosa prema dešavanjima na lokalnu. Naime, imajući u vidu da su mediji od izuzetne važnosti za senzibilisanje javnosti, u smislu načina postavljanja i predstavljanja problema kojima se bavimo, u početku smo smatrali da bi bilo neophodno u timu imati i novinare kako bi se došlo do što boljih formata izveštavanja. Tako je bilo u radu na biltenu „Stanar”, a nedavno smo započeli i produkciju serije istoimenih radio emisija, a kojima smo pokušali da pristupimo na isti način – kroz saradnju sa profesionalnim radio novinarima.

Međutim, kao što smo do sada i pisali u biltenu, susretali smo se sa problemom kompetentnosti i objektivnosti koji nisu išli na ruku našem viđenju stvari na terenu. Jer, kako „objektivno” i „kompetentno” pristupiti polju stanovanja, ohrabrivanju komšija i sugrađana za angažovanu participaciju u procesima odlučivanja, i saradnje sa organima mesnih zajednica i drugim institucijama lokalne samouprave, kada vidimo da nas „objektivnost” i „kompetentnost” čitavog sistema institucija i nadležnih upućuju isključivo na nas same; jer, „objektivno” gledano, nema mnogo toga što može da se uradi za stanare, ne postoje budžeti iz kojih bi se finansirale obnove zgrada, procedure kod institucija su duge i komplikovane, a nadležnosti i odgovornosti se gube u mreži odnosa između mesnih zajednica i gradskih uprava kojima meru daju političke partije. U redu. Ali šta je sa nama stanarima: da li nas neko čuje? Objektivno gledano, ni mi nemamo fondove, niti stabilne izvore njihovog formiranja i održavanja. Jedan „objektivni” izveštaj o ovakvom stanju stvari bi morao da konstatuje pat poziciju gde su građani i institucije u nemoći da učine nešto što je od opšteg značaja, a to je da se za sve obezbedi dostojanstveno stanovanje. Takođe, ovakav izveštaj bi morao da odiše već izvikanim tonom žaljenja građana i pravdanja institucija, a što samo reprodukuje sistem u kom nijedna strana ne pravi iskorak i tako održavaju status quo. Još ako se svemu doda ton senzacionalizma (čemu mediji često i pribegavaju) onda je jasno da nema mesta za politiku, za promišljanje i otvaranje polja mogućih rešenja.

Iz ovih razloga se nameće i potreba za „našim” medijima u kojima ćemo artikulirati naše pozicije, ali i otvoriti prostor za

mišljenje i polemiku sa drugim organizacijama, ili članovima mesnih zajednica i uprava, a nasuprot servisnom informisanju, i nasuprot pravljenju priloga gde se mogu čuti „dve strane”. Kolika je potreba za nezavisnim medijima govori i činjenica da je jedina emisija na RTV-u koja se kontinuirano, i kritički bavi raznim aspektima stanovanja, „Prostor i ja”, ukinuta usled partijskih pritisaka koji utiču na uređivačku politiku Javnog servisa. Naravno, mi nemamo pretenzije ka „profesionalnom” novinarstvu, ali cenimo da nas time ne treba diskreditovati. Jer, zaista, ako nema prostora za nesputano mišljenje i govor u medijima, onda smo suočeni sa konstruisanjem stanja stvari čiji izvori mogu ležati u autocenzuri, strahu, težnji ka „objektivnosti”, senzacionalizmu, održavanju vlasti itd. Zato se vodimo idejom da je, za početak, dovoljno i neophodno da kažemo šta i kako mislimo, spremni da naše mišljenje delimo i suočavamo. Na kraju, šta nam drugo i preostaje ukoliko želimo da prevladamo „odmeravanje” sa jačima, da progovorimo kao ljudi i tako prizovemo ljude tamo gde se susrećemo sa službenicima, upraviteljima, partijom i nasilnicima? Ukoliko uspemo u tome, svaki prigovor o „neprofesionalnosti” ili „neobjektivnosti” bi zapravo značio da smo na dobrom putu.

Za uvid u sadržaj radio emisija „Stanar” prilažemo njihov kratak pregled i izvode iz najava.

1. EMISIJA

U pilot emisiji STANAR predstavljaju se sagovornici-urednici emisija sa osvrtom na temu osnovnog interesovanja urednika da pokrenu emisiju koja proizilazi iz njihovog dvogodišnjeg bavljenja i propitivanja

u oblasti stanovanja, organizovanja, motivacije i odgovornosti stanara-građana.

Emisija kroz komentare urednika i autora emisije STANAR ističe probleme vlasničkih odnosa, kako se promena tih odnosa reflektuje na relaciji između skupštine stanara i lokalne samouprave – grada. Oblast stanovanja, lokalnog organizovanja i udruživanja, predstavlja prostor na kome se susreću potrebe i interesi građana, koji su od prvorazrednog značaja za reafirmaciju građanskog društva.

2. EMISIJA

Druga radio emisija STANAR nas upozna sa procedurama i problemima sa kojima se građani susreću prilikom postavljanja baznih stanica i antena mobilnih operatera koje se postavljaju na krovove stambenih zgrada, bez jasne regulative u odnosu na bezbednosne faktore, i sa problematičnom procedurom uklanjanja antena u slučajevima gde se skupštine stanara jasno deklarirale protiv postavljanja antena na njihove krovove.

NAJAVA EMISIJE:

Veliki broj ljudi strahuje u pogledu dejstva elektromagnetnih zračenja baznih stanica i antena koje su svuda oko nas: na krovovima i u dvorištima naših zgrada i kuća, po objektima javnih institucija, po hotelima, ali i na krovovima i u dvorištima dečijih vrtića, škola i bolnica. Danonoćno smo izloženi uticaju zračenja baznih stanica za koje postoji sumnja da u radu prekoračuju referentne vrednosti za dozvoljene nivoe zračenja. Dozvoljene granične vrednosti jačine zračenja su i inače diskutabilne jer još uvek ne postoje pouzdana medicinska istraživanja o uticaju elektromagnetnih polja na ljudski organizam.

Građani stoga postavljaju opravdana pitanja o opasnostima od zračenja baznih stanica i antena, strahujući za sopstveno zdravlje i zdravlje svojih porodica. Ali umesto da dobiju očekivane odgovore i pomoć, oni se sudaraju sa institucijama i sa njihovim procedurama koje, kako pokazuju iskustva, čuvaju interes kapitala, odnosno operatera mobilne telefonije, umesto da brinu o interesima građana.

Kojim god instancama da se obraćamo, bilo to ministarstvo, pokrajinski sekretarijat, gradske uprave, lokalne samouprave ili same kompanije, svi kažu da je sve po zakonu, iako zapravo imamo posla sa de-

regulisanim poljem. Činjenica je da su mnoge bazne stanice postavljene bez građevinskih dozvola, bez dozvola za rad, i bez studije o proceni uticaja na životnu sredinu. Ne poštuje se ni minimalna udaljenost postavljanja antene na 15 metara od stambenog okruženja.

Međutim, masa pitanja i problema javlja se već na nivou skupštine stanara. Iako prihodi od mobilnih operatera mogu biti unosni i korisni za održivost neke zgrade, oni su često i uzrok međusobnog podrivanja skupštine stanara zbog netransparentnih odluka i nesolidarnosti. Kao posledicu imamo tužbe, kako između skupština, tako i između stanara i operatera. Takođe, prisutni su, i za sada sporadični, nepovezani protesti građana protiv operatera kojih je u Novom Sadu tokom prošle dve godine bilo šest. Pitamo se zašto ti slučajevi nisu povezani? Zbog čega ljudi nisu kontaktirali jedni druge i udružili napore da zajednički reše problem?

Uspešan primer rešavanja problema razjedinjenosti građana je tribina koja se održala 1. oktobra 2015. u MZ Južni Telep. Na tribini su učestvovali predstavnici inicijativa-grupa građana iz ulice Jožef Atila sa Telepa i Svetislava Kasapinovića sa Detelinare, kao i građani sa Telepa, Limana i Novog Naselja.

3. EMISIJA

Treća emisija STANAR predstavlja razgovor o predlogu/nacrtu novog zakona o stanovanju koji definiše javni interes u održivom razvoju stanovanja i stambenog fonda, i koji je izazvao brojne kontroverze u javnosti uz preovlađujuću ocenu da nije doneo očekivana poboljšanja u ovoj oblasti, i da većina predloženih rešenja nisu prihvatljiva za stanare.

Naglašavamo da su ovi razgovori vođeni pre izmene nacrtu zakona i da se stavovi i teme govornika dotiču prvog nacrtu. Ovo stoga, što je bitan deo nacrtu koja se tiče obavezne profesionalne uprave u zgradama, koja je nakon izmena svedena na mogućnost, bio u velikoj meri i naša tema.

NAJAVA EMISIJE:

Javna rasprava o nacrtu ovog zakona sprovedena je u organizaciji Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture (Predlagač) u periodu od 18. novembra do 7. decembra 2015. godine (u Beogradu, Novom Sadu, Vršcu, Subotici, Čačku, Nišu i Valjevu).

U javnoj raspravi učestvovali su predstavnici državnih organa, javnih službi, privrednih subjekata, stručne javnosti i drugi zainteresovani učesnici.

Primerbe, predlozi i sugestije s javnih rasprava kretale su se u rasponu od načelnih, ali veoma važnih principa, kao što je postavljanje pitanja legitimiteta Predla-

gača ovog zakona, pa preko preispitivanja ideje „javnog interesa” i proglašavanja određene oblasti života i delanja nečim što je „od javnog interesa”, sve do intervencija na konkretno predložena rešenja koja teret održavanja i uprave prenose skoro isključivo na leđa stanara, što nije prihvatljivo, budući da u finansiranju nečega što se proklamuje kao javni interes prevashodno država treba da učestvuje na čvrsto obavezujući i transparentan način.

Poseban akcenat jednog broja prigovora stavljen je na neodrživost pedloženih rešenja u segmentu takozvane profesionalizacije upravljanja stambenim zgradama s obzirom da takvo rešenje dovodi kako do povećanih novčanih nameta građanima (stanarima), tako i do njihove pasivizacije i nezainteresovanosti za samoorganizovanje unutar skupština stanara, i za ličnu participaciju po pitanjima održavanja i upravljanja zajedničkim delovima zgrade.

Ovom emisijom dali smo prostor građanskim inicijativama da iskažu svoj stav povodom zakona o stanovanju, budući da su one zaobiđene prilikom koncipiranja nacrtu istog.

O nacrtu novog zakona o stanovanju, kao i o nekim, po nama, spornih rešenja koje isti nudi, porazgovarali smo, 16. decembra 2015. godine, sa članovima nekoliko udruženja iz Beograda: Ko gradi grad, Učitelj neznanica, koji su, pored brojnih drugih, učestvovali u javnoj raspravi povodom nacrtu ovog zakona i u davanju primedbi, predloga i sugestija za njegove izmene.

Prenosimo vam atmosferu i polemičke tonove sa te diskusije u kojoj su učestvovali: Marko Aksentijević, Noa Treister, Ivan Zlatić, Zoran Gajić, Branka Ćurčić, Ozren Lazić, Borka Stojić, Zoran Pantelić i Brane Kozarčić.

4. EMISIJA

Četvrta emisija STANAR je druga po redu od dve emisije koje smo posvetili razmatranju različitih aspekata nacrtu novog Zakona o stanovanju.

NAJAVA EMISIJE:

U prethodnoj emisiji slušaoci su imali priliku da čuju šta su sagovornici imali da kažu o nekim od predloženih rešenja koji donosi nacrtu zakona o stanovanju.

Tema ove emisije je pokušaj da odgovorimo na pitanje da li je stanar politički subjekat, i kakvi su diskursi u igri kada pričamo o stanovanju. S tim u vezi, čuće diskusiju i gledišta članova udruženja „Ko gradi grad” i grupe „Učitelj neznanica i njegovi komiteti” iz Beograda, kao i stavove članova Grupe za konceptualnu politiku i Kuda.org iz Novog Sada, i urednika ove emisije.

Sa vama su i ovoga puta: Marko Aksentijević, Noa Treister, Ivan Zlatić, Zoran Gajić, Branka Ćurčić, Ozren Lazić, Borka Stojić, Zoran Pantelić i Brane Kozarčić.

5. EMISIJA

Peta emisija STANAR prenosi audio intervju sa Jelenom Jović, bivšom predsednicom Saveta mesne zajednice Žitni trg u Novom Sadu u dva uzastopna mandata u periodu između 2004–2012. god, i sa Snežanom Milojević, referentkinjom ove mesne zajednice.

NAJAVA EMISIJE:

Kao stanari i građani često smo u dilemi kome treba da se obratimo u slučaju da želimo da pokrenemo neku inicijativu za rešavanje lokalnih, socijalnih i komunalnih pitanja od značaja za unapređenje života jedinice lokalne zajednice u kvartu u kojem stanujemo: inicijativu tipa od održavanja čistoće ulica u kojima živimo, ili održavanja zelenih površina, pa preko inicijative za asfaltiranje ulice u kojoj stanujemo, ili postavljanja gradskog osvetljenja u njoj, sve do pokretanja inicijative za otvaranje linije javnog prevoza gradskog autobusnog saobraćaja, otvaranja škole i vrtića za decu, ambulante, inicijative za povećanje bezbednosti građana i druge; dakle svih onih inicijativa koje se tiču kvaliteta našeg života u kvartu ili naselju u kojem stanujemo.

I tada saznajemo da pokretanje takvih inicijativa možemo, u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi, ostvariti preko mesnih zajednica (MZ). Zakon o lokalnoj samoupravi navodi da se mesne zajednice i drugi oblici mesne samouprave i osnivaju upravo „radi zadovoljavanja potreba i interesa lokalnog stanovništva” u gradskim naseljima i u selima.

Međutim, uverili smo se da građani koji su imali iskustva u pokretanju neke od navedenih inicijativa nisu zadovoljni saradnjom sa mesnom zajednicom, ističući da su u realizaciji pokrenutih inicijativa nailazili na brojne prepreke: proceduralne, pravne, organizacione i druge prepreke koje su usporile, ili sasvim onemogućile ostvarenje pokrenutih inicijativa.

Građani podvlače subjektivnu volju zaposlenih u MZ za saradnju, ali i ukazuju na objektivno ograničenu ulogu mesnih zajednica, što ne odgovara mestu i ulozi MZ definisanom u Zakonu o lokalnoj samoupravi.

Zašto je to tako?

Razgovor je vođen 9. oktobra 2014. godine, a u njemu su učestvovali i članovi Grupe za konceptualnu politiku i Kuda.org: Zoran Gajić, Branka Ćurčić, Borka Stojić i Zoran Pantelić.

Uredništvo radio emisije „Stanar“

Искуства из других градова: Локални Фронт из Краљева – активисти и градски одборници

САМООРГАНИЗОВАЊЕ НА ЛОКАЛНОЈ ПОЛИТИЧКОЈ СЦЕНИ

Владимир Маровић

Цивилни сектор у посланичким клупама – тако би се могле описати актуелности око Удружења грађана Локални фронт из Краљева <http://lokalnifront.rs> чији су представници на последњим локалним изборима постали и одборници у градској скупштини. У свом програму, ово удружење се залаже за веће укључивање грађанства у политички живот, успостављање модела партиципативне демократије, јер како се наводи, „решавање кризе захтева ангажовање свих друштвених ресурса, наспрот ограничених капацитета политичких елита”. Локални фронт се појављује као самоорганизована група ентузијаста која је „одлучила да сачува свој град, и од власти и од опозиције”.

Разговарали смо са активистом Локалног фронта **Владимиром Маровићем**, о успостављању овакве политичке алтернативе и о новинама у политичком животу Краљева и Србије.

Шта сте ви као млади одборници затекли у граду и за шта се залажете у градској скупштини? Где наступа Локални фронт?

– Ево у најкраћем, даћу статистичке податке у вези са социјалном картом овог града. Наиме, Краљево карактерише стопа незапослености од 34,5 процената, што је негде 15 хиљада људи који су радно способни, а који немају посао. Уједно, треба назначити и то да се само током претходне године из овог града иселило 2,5 процената његовог становништва.

Имали сте поприлично немирне, сумануте године, у којима вас најпре држе у оној националној хистерији, па се на тај начин одвлачи пажња од социјалног стања. Имали сте деведесете. Па долазе двехиљадите, са такозваним „ad-hoc” решењима и шок терапијом у капиталистичком начину привређивања, где је наводно приватизација та која треба да разреши све проблеме. А онда видите да се у дотадашњим производним капацитетима не види ништа друго осим плена за неке друге активности, где се о људима не брине, нити о њиховим пословима.

Са тог становишта, оно што Локални фронт заговара као могућност, то је да град створи елементарне услове за привређивање. А уједно је и социјална заштита грађанства изразито битна за нас, будући да не сматрамо да је тржиште регулатор свих интереса грађанства. Тржиште као регулатор за своју последицу има ово што сад живимо. Голи интерес је оно што, пре свега, ломи обичног човека. Нама је стало до тог обичног човека, којем држава и град требају да пруже могућност да барем за почетак оствари елементарне услове за живот.

Како поставити брану од искључивости такве тржишне и интересне логике?

– Недавно смо и у Новом Саду учествовали на трибини, где су поред нас били и покрет „Подржи РТВ” из Новог Сада <https://www.facebook.com/PodrzyRTV/>, Удружење председника скупштина станара из Ниша <https://www.facebook.com/upss.nis/> и „Не да(ви)мо Београд” <https://nedavimobeograd.wordpress.com/> и било је постављено свима исто питање, у вези са идеолошким опредељењем наших иницијатива. Оно што је недвосмислено подвучено код свих јесте да је та опредељеност пре свега везана за левичарску провинцијенцију, јер се управо у том погледу огледа та специфична разлика у односу на доминантне услове. То значи усмереност ка човеку, а не ка профиту. То јесте огроман задатак, то захтева одређену врсту здруженог дејства. Међутим, оно што се од свих нас очекује је и показни пример у свом непосредном окружењу, дакле на микронивоу.

И то је између осталог, и био разлог зашто је у Краљевоу начињен тај први потез, када је Локални фронт као група грађана изашао на локалне изборе 24. априла ове године. Напросто, желећи да покаже да је самоорганизованом грађанству могуће да се успротиви тој политичкој елити, коју ми по лошој навици називамо политичким партијама, а заправо се ради о приватним фирмама које спроводе дејство зарад сопственог интереса и интереса својих ктитора. Закони се успостављају зарад интереса тих ктитора и преломних момената баш у том социо-економском стању. Жртве тог и таквог одлучивања се налазе у самом грађанству Србије. Оно мора показати да није одустало од себе. Покрети које сам споменуо, доказ су да грађанство није одустало од себе. И заиста, ту уједно треба бити реалан и рећи да смо загазили у једно подручје за сада непознатог, али баш из тог разлога сматрамо да то јесте подручје слободе, јер омогућује поље дејства које није строго детерминисано, па чак ни тржишним условима.

Искорачили сте из цивилног друштва, цивилног сектора, право у градски парламент. Да ли сте то видели као морање, или је можда комуникација цивилног друштва са институцијама престала да функционише, или је по среди нешто треће?

– Ако говоримо конкетно, одмах ћу рећи да је Локални фронт потекао дословно из тог цивилног окружења, и потекао је са улице. Ми смо баш на улици имали своје активности и то у виду јавних трибина, перформанса, уличних протеста, позоришних фестивала. Дејствовали смо као група за притисак која своје активности усмерава ванституционално, али нисмо приметили да постоји разумевање од стране институционалног оквира. Из тог разлога смо се определили да покушамо да продремо и у институције. Наше деловање сада постаје двосмерно, односно двоструко. Ни у ком случају се не губи ова веза са изворним дејством, напротив, она ће сада бити само још појачана. И то овим нашим учешћем и у институционалним оквирима, из једног простог разлога, јер су многи извори информација сада знатно доступнији.

Дакле, ваше активности имаће, делом, контролну и регулаторну функцију у градском парламенту. А шта је то што би као локални одборници могли да промените и покренете како би се побољшао квалитет живота у локалу?

► – Када говоримо о одлукама које се доносе на локалном нивоу и у градским скупштинама, пре свега, о управљању јавним предузећима и установама, распоређивању локалних прихода зарад одређених активности и унапређења, да ли животне средине, социјалног или економског окружења, евидентно је, и више него приметно, не само у Краљеву већ и на нивоу републике, да ти јавни ресурси за окоштале политичке структуре представљају најобичнији плен. Плен расподеле, који се користи зарад црпљења тих јавних ресурса у сврху ојачавања корпоративних, партијских структура.

Са друге стране, уколико имамо утицај цивилног сектора, директно се поставља одређена врста контролног фактора који намеће самом грађанству могућност да се укључи кроз ове самоорганизоване видове у читаву дискусију доношења одлука на том нивоу, будући да оно што ми заговарамо јесте везано за принцип партиципативне демократије и непосредног учешћа грађанства у доношењу одлука.

Са тог становишта, може се чути и реч о томе како у неким нормалним условима цивилни сектор јесте корективни фактор тог политичког естаблишмента. Лично сматрам да је овде напросто немогуће кориговати политичку елиту, која је патолошки задрла у јавни интерес. Она се мора уклонити, кроз успостављање једног модела нове политичке културе, коју они не носе, не осећају и не прижељкују. Из тог разлога и само грађанство мора из себе да изнедри управо те снаге, које ће успоставити нову политичку културу, где је јавни интерес и социјани фактор далеко надилазећи у односу на читаве те партикуларне, закулисне радње.

Како би то функционисало у локалу?

– Конкретан модел који смо ми успоставили одмах након дефинитивног проглашења изборних резултата, где смо добили пет одборничких мандата у градској скупштини, је да смо на једној од друштвених мрежа основали групу под називом Учествујте у раду одборничке групе Локалног фронта. И заиста, грађанство је почело само да у „inbox“, или у „comment“ поља даје сопствене предлоге у вези са одређеним проблемима, или да износи саме те проблеме. Дакле, тај ниво комуникације је оно што представља запрегу између досадашњих доносилаца одлука и самог грађанства. Ако питамо колико само грађанство учествује у политичком одлучивању, осим тог изборног дана, можемо да кажемо, свакако да не учествује. Може да се пита, да ли оно уопште учествује и тог изборног дана, ако узмемо у обзир медијски притисак којем је изложено, као и манипулацију, којој је, на жалост, јако подложно. Да ли оно учествује на било који начин у доношењу одлука у вези са властитим интересима. Нама је циљ да кроз овај непосредни вид комуникације предочавамо интересе самог грађанства, њихове предлоге, њихове сугестије, њихове проблеме. Треба их послушати. Партиципативна демократија је једна од метода нашег деловања.

Које су остале методе рада Локалног фронта?

– Оно што бих назначио је то да ће сваки наш наступ у скупштини готово увек бити праћен одређеним наступом

на улици, или у некој другој установи, или кроз додатно ангажовање у медијској сфери. Тако да имамо намеру да задржимо дејства на два колосека. И не само то, већ и овај колосек са којег ми најпре долазимо, а то је овај грађански, јесте ту да води рачуна о томе и шта ми као локални одборници заправо чинимо у градској скупштини и колико одговарамо том профилу за који смо се залагали и у кампањи, или од самог почетка. Ти контролни механизми морају бити успостављени и на најнижем могућем нивоу, дакле унутар саме наше организације. Ми одлуке заиста доносимо кроз један хоризонтални модел договарања. Не постоји унутар саме организације вертикално успостављена структура, ми немамо председника удружења, немамо неке посебне одборе којима неко координира. Свако врло добро зна за шта је ко најспособнији, у том погледу и свако делује на том свом пољу које добро познаје. Али и подноси извештаје свима, и кроз тај заједнички фактор разматрања, одлуке се и доносе.

Да ли су то модели из цивилног сектора, који су се пренели у облик политичког деловања?

– Многи од нас имају заиста богато искуство у цивилном сектору, у одређеним грађанским иницијативама, а део људи је и политиколошки образован. И како са овог практичко искуственог нивоа, тако и теоријско идејног нивоа, имали смо један добар спој самих активиста који су размењивали та своја, или образовна или непосредна искуства, те се отуда и формирао такав модел опредељења.

Хоћете ли имати снаге да у том надахнућу наставите рад и у градској скупштини?

– Мислим да је најбоље да предочим у једном метафоричном смислу наше опредељење у сусрету са том баченошћу у ову политичку арену. Ми смо у њу врло свесно ушли, скинувши рукавице.

Колико вас има у Локалном фронту?

– Напросто, немамо чланство. Чин слободне воље и опредељености да се дејствује. Не постоји чланство. То је још један елемент у којем се, по мом суду, препознаје то међусобно уважавање и равноправност свих активиста. Читаву причу покренула је група пријатељица и пријатеља, а онда смо преносили непосредно ту идеју и многимима је она била прихватљива. Оно што нас је разликовало од свих осталих је то што смо током ове две и по године постојања били у потпуности спремни да одговоримо, односно реагујемо на сваку глупост која је била начињена од стране, било републичке или градске власти, те отуда нас на улицама. Дакле, улица нас није привукла само због проблема у локалу, већ и због поприлично неразборитих одлука које долазе са републичког нивоа.

Ако су иницијативе делом настале као реакција на неке друштвене околности, шта би са друге стране био позитиван искорак?

– Дакле, та идеја самоорганизовања и тог грађанског дејства има свој карактер који се везује за реакцију у односу на одлуке које се доносе на локалном или републичком нивоу,

свеједно, али има и свој проактивни карактер, баш кроз наме-ру ангажовања грађанства у доношењу и спровођењу одлука које се тичу њих самих. Ми смо желели да покажемо да је то могуће. До сада смо направили први корак. Донекле, али само донекле смо успели. Ми тек сада очекујемо заправо и активност самог грађанства. То је проактивно код Локалног фронта, али и осталих иницијатива. Немамо намеру да само чекамо да неко направи одређену глупост па да онда ми на то реагујемо. Онда смо у том погледу увек један корак иза. Напротив, ова проактивна опредељеност је оно што нас пре свега карактерише.

Да ли вам се обраћају људи из других средина са сличним идејама?

– Много више пратилаца на друштвеним мрежама имамо ван Краљева, него у самом граду. Из много градова дословно, добијамо поруке са једним простим питањем: Да ли бисте нам помогли да направимо Локални фронт и у нашем граду? Имали смо случајеве из Обреновца, Чачка, Љига, Горњег Милановца, Кикинде, Суботице, широм Србије. Ми обично кажемо да је неопходно за почетак скупити групу пријатељица и пријатеља који су довољно пристожни, довољно васпитани и довољно дрски да јавно кажу да неке ствари нису у реду. Оно што ми препознајемо у већ споменути иницијативама у другим градовима је да постоји одређено идејно језгро које нас везује, што је јако добро. Могуће је управо кроз та међусобна комуницирања и стварати ту заједничку платформу деловања, будући да заиста немамо намеру да правимо било какву партијски хијерархизовану структуру.

Подржали сте поменуте покрете и иницијативе у Београду, Новом Саду, Нишу, поменут је неки вид и сарадње међу тим групама. Да ли се креће у том смеру и који облик видите као најпримеренији?

– Овде треба назначити да су све ове иницијативе потекле пре свега на локалу, и да свака од њих задржава ту аутономију и жељу останка на том локалном нивоу. Оно што је до сада био предмет дискусије је могућност некаквог заједничког наступа. То би могла бити некаква заједничка платформа деловања ових аутономних покрета, која би кроз своја локална искуства и њихову размену, управо могла да даје одређене предлоге и сугестије за сам развој на државном, дакле на републичком нивоу. То ни у ком случају не сме да значи стварање неког централизованог модела по принципу ових опробаних партијских формација.

– Имате локално у вашем називу. На који начин сам тај појам одређује ваше деловање?

– Напросто, проблеми који су нас везали управо су се тicali тог нашег микросвета, локалног нивоа, акција које су препознатљиве нашем грађанству, као модел неке врсте социјалног доприноса и бољитка у овом граду. То што смо ми Локални фронт заправо значи само да смо потекли из те локалне средине. Остајући само на њој, сматрамо да бисмо себе ограничавали, што ни у ком случају не желимо. Кад говоримо

о локалном нивоу дејства, везано је и за то да је Краљево требало да буде само показни пример могућности деловања на локалу, и то препоручујемо и осталим грађанским иницијативама, како год се оне звале у срединама у којима настају.

О томе да нас не занима само локал, довољно говори и то колико смо у спреси и свакодневној комуникацији, за сада са четири најпрепознатљивија покрета, а то су малопре споменути Не да(ви)мо Београд, Удружење председника скупштина станара из Ниша, Подржи РТВ из Новог Сада и то је Локални фронт из Краљева.

Да ли Локални фронт може опстати као изолована чињеница у Србији?

– Будући да сам поменуо колико је битна та идеја међусобног повезивања и подржавања, идеја солидарности, ни у ком случају не сматрам да Локални фронт треба да остане уоквирен унутар граница Краљева. Његово дејство јесте везано за Краљево, његови предлози и идеје морају бити такви да превазилазе само Краљево. Уједно, Локални фронт мора бити отворен за идеје, концепте и сугестије са стране. У супротном, добијамо један гетоизирани оквир за који бисмо били сами криви. Не пада нам на памет да тако нешто радимо.

Поменули сте једну заједничку платформу.

– Управо стварање некаквог грађанског фронта Србије, који би разобличио најпре досадашња политичко интересна дејства, који би уклонио ту, често кажу, крипто-олигархију. Ови модели демократизације самога друштва, односно учешћа самог грађанства у опредељењима која се тичу њихове будућности, јесте оно што за нас значи велики допринос. Пре свега, сматрамо да је јако битан елемент образовање у свему томе, што значи да говоримо о једном еманципованом грађанству. То можда јесте у највећој мери сврха деловања ових грађанских покрета, са разноразним циљевима који се могу сагледавати кроз поља установљења институционалног оквира државе, од правног, до економског, до структуралног, неопходног за функционисање друштва у којем јесмо. Оно што јесте проблем, како то политичка теорија наводи, је да ми тренутно живимо у функционалном облику државе која се зове заробљеном државом, кроз оно фино међусобно дејство политичких елита и бизнис сектора. Та врста преклапања интереса је оно што нас не интересује.

У крајњој инстанци, како би се грађански покрети снашли у институцијама система?

– Свакако су неопходна структурна и системска решења. Она се институционално постижу кроз доношење ваљаних закона. За доношење ваљаних закона је неопходно продрети у скупштину и на републичком нивоу. Услови у којима јесмо нас нагоне на такво нешто. Мало ко од нас је уопште о тако нечему размишљао, међутим, уколико имамо намеру да успоставимо један ваљани функционални оквир, мора се успоставити онда и једна структура која је спремна да га и спроводи.

Разговарао: М. В.

Umesto zaključka – osvrt na situaciju iz susedstva – Hrvatska

PERIFERIJA NE MORA BITI PROVINCIJA

Naselje Split 3

Promjene titulara vlasništva nad nekretninama u Hrvatskoj obilježio je jedan značajan diskurzivni međukorak čije se posljedice vuku do danas: ne privatizira se društveno, već državno vlasništvo, ne „naše“ već „nečije“. Taj je odmak, između ostalog, na četvrt stoljeća uglavnom uspješno osigurao distancu između građana i mjesta koja naseljavaju i koja su konačno oni sami (ili njihovi preci) izravno gradili. Gotovo je potpuno izbijena svijest o kolektivnom i javnom interesu, pa glasnija ili sramežljivija traženja zaštite nekog prostora u interesu susjedstva ili grada redovito nailaze na nerazumijevanje šire populacije, a na korist spekulativnih. Prostorno se planiranje u Hrvatskoj odvojilo od društvenog planiranja, nije se prilagodilo aktualnom političko-ekonomskom sustavu i globalnim promjenama, a čak je izgubilo i interdisciplinarni okvir koji se u nekoj mjeri razvio u jugoslavenskoj praksi.

U gotovo potpuno rentijerskom ekonomskom sustavu poput hrvatskog, gdje je prostor nenadmašan resurs, (samo) isključivanje građana iz prostornog planiranja konačno je i (samo) isključivanje iz javne, političke sfere.

Na nekoj svakodnevnoj razini, ljudi nisu načisto ni oko prava i odgovornosti za održavanje fasade ili okoliša zgrade, a kako se mjerilo povećava – od gradskog trga preko napuštene turističke ili vojne infrastrukture, pa aglomeracije do čitavog državnog teritorija – povećava se i stupanj mistifikacije odnosa moći, a time i osjećaj nemoći pri traženju boljih uvjeta življenja. Ipak, ideja Investitora Spasitelja, koji će uložiti svoj novac, unaprijediti gradsku ekonomiju, uljepšati grad, zaposliti ljude, sve više blijedi (jer se takvi investitori ne pojavljuju i onda kada im se na pladnju pruži idealna lokacija), a nove se nade,

naročito nakon uspjeha niza točkastih slučajeva, polažu u projektno financiranje, najčešće iz EU fondova. Nositelji takvih projekata u pravilu su gradovi i vrijednosno pitanje zajedničkih dobara vraća se u pregovore.

Visoka pravna nesigurnost ulaganja, inercija države i velikog dijela lokalnih samouprava kao vlasnika, a dijelom i globalna ekonomska kriza, za sad su očuvale mnoge vrijedne prostore od spekulacija, iako su mnogi vrijedni i izgubljeni. S druge strane, čak i formalno konceptualiziranje gradskih projekata kao projekata „za građane“ i „sa građanima“, kakvo se nameće izvana makar na razini jezika projektne dokumentacije, možda je dovoljan okidač da se na ovim prostorima ljudi podsjetu čemu i kome u gradovima služe javni prostori, javna infrastruktura i ostala materijalna i nematerijalna javna dobra poput, na primjer, kulturne i prirodne baštine. Snažna i kvalitetna teorijska baza diže se iz pozadine jer niti razumijevanja prostora ipak nisu prekinute, alati su poznati, kategorije su poznate, metrika je poznata: kultura planiranja se zadržala, iako traži prilagodbe i iako je njezin praktični trijumf još uvijek daleko.

Nije vjerojatno da će takav eksterni poticaj koji je, uostalom, inherentno često kontradiktoran – ako zbog ničeg drugog, onda iz razloga što se danas kategorije privatnog, kolektivnog i javnog trajno redefinišu pa i pretapaju – naprasno promijeniti odnos koji građani imaju prema zajedničkom, no već je osigurao priličnu stabilnost nekih aktivističkih grupa poput „Prava na grad“, „Srđ je naš“, „Zelene Istre“ i sličnih manjih.

Jedna od najvećih vrijednosti djelovanja takvih grupa jest popunjavanje dijela funkcija koju su nekad obavljali urbani-

stički zavodi i ostala stručna tijela koja su se bavila planiranjem dok se (i ako se) ona ne konsolidiraju, a koja danas redovito služe samo kao servis poduzetničkim idejama, bez konteksta ili strategije. Tako se, na primjer, koncept privremenog korištenja, istesan na slučaju Muzila u Puli, provukao u prijedlog nacionalne strategije prostornog razvoja, a kritika i pravni postupak koji su u slučaju pokušaja izgradnje golf-resorta pokrenuli Dubrovčani iz „Srđ je naš“, dovela je do preispitivanja uloge u planiranju i upravljanju niza javno-pravnih tijela, od gradske uprave i njihovih stručnih službi do Ministarstva kulture.

Druga razina aktivističkog doprinosa sastoji se u poopćavanju pojedinačnih slučajeva uzurpacije javnog na razinu općeg principa, ne više samo pristupa prostornoj problematici, već čitavom spektru javnih servisa. Jer, na primjer, stambena politika nije samo projektantsko pitanje: uključuje i planiranje financiranja, oporezivanja, obrazovnih politika, ekologije, sustava upravljanja itd. Šire razumijevanje i pristup ponudila su u proteklom desetljeću dva ciklusa poticane stanogradnje, državni projekt standardiziranog socijalnog stanovanja koji je uz niz ograničenja i nedostataka ostao zapravo jedini hrvatski pokušaj da se regulira bar dio tržišta nekretnina i vrijedna studija slučaja za ubuduće. Čini se da trenutno, ulaskom strukture etične banke u Hrvatsku, slijedi novi, zreliji korak u stručnom i korisničkom samoorganiziranju, naročito nakon katastrofalnog iskustva sa stambenim kreditima koje je u Hrvatskoj izrodilo čak i stranku.

Kako god se svi ti procesi razvijali u budućnosti, treba imati na umu da se još uvijek radi o lokaliziranim primjerima, odnosno mogućnostima kojima se koristi mali postotak populacije. Ono što ostaje problem jest (ponovno) široko internalizirati pravo na grad. Pitanje prava na grad „nije tek specifičan zahtjev koji se tiče samo urbanog prostora-vremena, već zadire mnogo u dublje, političko-ekonomske temelje našeg društva“ (Lefebvre), a tamo gdje je, kao u Hrvatskoj, prostor gotovo jedini opipljiv, a ograničen resurs, on od egzistencijalnog postaje i vrhunsko političko pitanje.

Naročito atraktivna mjesta u priobalju na najvećem su udaru jer su im sve mogućnosti razvoja svedene na turizam, a građani posljedično ni osobno nemaju bitno širi izbor. U takvim je uvjetima, kad se svatko, od obiteljskih poduzeća do međunarodnih korporacija, žestoko bori

za svoj privatni interes i za svoj komadić zemlje, vrlo teško okupiti sve dionike u prostoru i te interese uskladiti i ukomponirati s nekim zajedničkim ciljem. Konačno, svi su, osim spekulanta vrijednošću nekretnina, na gubitku, i građani, i lokalne samouprave, i lokalna ekonomija, a degradira se i obezvrjeđuje i sam prostor, što je najočitiije u slučajevima gdje se atrakcija temelji na prirodnoj ili kulturnoj baštini.

Hrvatska je još uvijek slabo naseljena zemlja s velikim fondom državnih nekretnina koje nisu u upotrebi, sa solidnom infrastrukturom pa čak i značajnim udjelom vlasništva nad pojedinim nekretninama koje imaju same lokalne samouprave. Drugim riječima, uz opravdanu skepsu da će se promjena paradigme dogoditi na vrijeme, i s bolnim iskustvom života s najvulgarnijom korupcijom u prostornom planiranju, još uvijek postoji potencijal da se taj kapital usmjereno koristi za dobrobit cijele zajednice. Tu se vraćamo na pitanje je li tu zajednicu za zajedničko uopće briga, to jest doživljava li se ona zajednicom. Mreže koje nose socijalni kapital su iskidane.

Višedesetljetno interpretiranje planiranja prostora kao atavizma (ciljano sotoniziranog) socijalizma dovelo je do toga da se ljudi gotovo stide grupirati oko zaštite igrališta u kvartu, a angažirati se skupno oko nečeg apstraktnijeg, poput nekad društvenog zemljišta i u današnjim planovima rezerviranog za školu ili park, a privatiziranog u međuvremenu, pa još oko državne ili gradske imovine, gotovo je neizvedivo. Slutnja da su na gubitku, da im

je kvaliteta života lošija, pa čak i da gube neke identitetske točke u bliskom urbanom okolišu, nema dovoljnu artikulaciju od strane onih koji se predstavljaju kao struka ili intelektualna elita. To latentno nazadovanje u dubokoj je diskrepanciji s očekivanjima koja su se polagala u demokratske promjene; paradoksalno, s demokratizacijom smo se praktično odrekli demokratskih alata u prostornom planiranju.

Da bi se građani okupili s ciljem ostvarenja ili očuvanja nekog zajedničkog dobra – pa tako i prostora – potrebni su resursi (vremenski, finansijski) izvjestan kulturni kapital, motivacija, povjerenje i nekakav mehanizam mobilizacije. Sve to

u nekoj mjeri danas nedostaje i osnovni je preduvjet bilo kakve suvisle politike prostora – izgradnja povjerenja, a paralelno, izgradnja kapaciteta. Oba su se ta vida djelovanja zasad odrekle političke institucije, a preuzimaju ih aktivističke grupe. Dovedi nastojanja svih tih grupa u neki normativni, ali fleksibilan okvir u kojem će onda šira populacija naći svoj poligon za ostvarivanje prostorne pravde, jedan je od najizazovnijih lokalnih političkih problema i vjerojatna točka kulturnog loma nakon kojeg ćemo sigurno ostati periferija, ali možda nećemo više biti (jadna) provincija.

D. M.

IMPRESUM

Naslov: **BILTEN STANAR**

Broj 4, godina izdanja III, jesen-zima 2016.
Besplatan primerak

IZDAVAČI:

Centar_kuda.org
Grupa za konceptualnu politiku
Braće Mogin 2, 21113 Detelinara, Novi Sad

UREDNICI:

Ozren Lazić, Brane Kozarčić

REDAKCIJA I SARADNICI:

Aleksandar Bede, Diana Magdić, Mihajlo Vujašin,
Marc Neelen, Nemanja Lauš, Centar_kuda.org
Grupa za konceptualnu politiku

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Sputnjik&kuda.org

ŠTAMPA:

Forum, Novi Sad

TIRAŽ: 20.000

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice Srpske, Novi Sad
ISSN 2406-1530
COBISS.SR-ID 291479559

Distribucija biltena se realizuje uz podršku Univerexporta i svih stanara i komšija koji učestvuju u projektu.

Bilten STANAR se publikuje u okviru projekta **Lokalne politike i urbana samouprava**, koji je posvećen motivisanju građana za uključivanje u procese odlučivanja i udruživanja na lokalnom nivou.

Više o projektu možete pronaći na web platformi <http://detelinara.org>, koja je osmišljena da služi kao kanal komunikacije sa skupštinama stanara i članovima zajednice, kroz koji bi se predočili problemi i potrebe građana i kroz koji bi se diskutovalo o potencijalnim rešenjima u domenu stanovanja.

Projekat se realizuje u saradnji Centra_kuda.org i Grupe za konceptualnu politiku iz Novog Sada, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo Beograd i u kooperaciji sa Fondacijom Hajnrh Bel – predstavništvo Beograd.

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SRBIJA, CRNA GORA, KOSOVO

STANARI ZA STANARE

ORGANIZUJU

MESNI

FORUM

svakog petka od 16 do 18h
u prostorijama kuda.org (ulaz pored Pošte)
Braće Mogin 2, Detelinara, Novi Sad
tel: 021/512-227

MESNI FORUM

je samo-organizovano mesto susreta, organizovanja i uzajamne podrške stanara.

Na **MESNOM FORUMU** ćete imati mogućnost da se sretnete i razgovarate sa tri predsednika skupština stanara i pokretača inicijative za udruživanje predsednika skupština stanara i stanara na nivou Novog Sada, sa arhitektama, sa članovima uredništva biltena STANAR i sa članovima lokalnih udruženja građana sa Detelinare.

<http://detelinara.org>